

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGAMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

Rodiny s výskytem domácího násilí v regionu Prachatice

Autor: Světlana Růžičková

Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková

Studijní program: Sociální pedagogika, specializace Výchova a vzdělávací praxe

Datum odevzdání: 30. 3. 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

Datum 28. 3. 2010

Podpis studentky

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Olze Vaňkové za cenné rady, metodické připomínky, trpělivost a nápady.

Dále děkuji Bc. Veronice Čechové a Bc. Martině Růžičkové za praktické rady.

ANOTACE

RŮŽIČKOVÁ, S. *Rodiny s výskytem domácího násilí v regionu Prachatic.*

České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí práce PhDr. O. Vaněčková.

Klíčová slova: rodina, funkce rodiny, typologie rodiny, domácí násilí, týraná žena, osobnost agresora, dítě jako svědek domácího násilí, důsledky domácího násilí pro vývoj dítěte

Práce se zabývá domácím násilím v rodině a vlivem domácího násilí na vývoj a chování dětí vyrůstajících v těchto rodinách. V teoretické části je popsána rodina, její funkce a typy. Následuje rozbor domácího násilí jako sociálně patologického jevu a jeho dopady na přítomné děti.

Praktická část obsahuje analýzu úředních dokumentů, vedených na Oddělení sociálně-právní ochrany dětí a mládeže Městského úřadu v Prachaticích, o výskytu domácího násilí v rodinách žijících v jeho působnosti. Rodiny s výskytem domácího násilí jsou zařazeny podle stanovené typologie, zjištěna forma násilí a jeho vliv na chování, případně na vývoj dítěte.

ABSTRACT

RŮŽIČKOVÁ, S. *Families with domestic violence incidents in the region of Prachatice.*

České Budějovice 2010th. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Education. Department of Pedagogy and Psychology. Thesis supervisor PhDr. O. Vaněčková.

Key concepts: family, family functions, typology of the family, domestic violence, abused woman, celebrity aggressor, as a child witness of domestic violence, the consequences of domestic violence on child development

This work deals with domestic violence in family and influence of domestic violence to the evolution and behavior of children growing up in these families. The theoretical part describes the family, its functions and types. An analysis of domestic violence as a socio-pathological phenomenon and its impact on the children present.

The practical part contains an analysis of official documents kept by the Department of social and legal protection of children and youth of the Municipality of Prachatice, the prevalence of domestic violence in families living in its scope. Families with domestic violence incidents are classified according to the established typology, found a form of violence and its effects on behavior, possibly on child development.

Obsah

ÚVOD	8
1 Rodina orientační a prokreační	10
1.1 Funkce rodiny	11
1.2 Typologie rodiny dle funkčnosti	11
2 Domácí násilí a související pojmy	20
2.1 Agrese, agresivita, agresivní chování.....	20
2.2 Násilné chování	24
3 Domácí násilí v historickém kontextu	25
3.1 Historie domácího násilí	25
4 Domácí násilí jako sociálně patologický jev v kontextu sociální práce s rodinou	27
4.1 Definice domácího násilí.....	27
4.2 Příčiny vzniku domácího násilí.....	28
4.3 Typologie pachatele partnerského násilí.....	30
4.4 Znaký domácího násilí a jeho nejčastěji používané formy	32
4.5 Dynamika partnerského násilí, formy partnerského násilí.....	35
4.5.1 Psychologické důsledky násilí – syndrom týrané ženy.....	38
5 Dítě a domácí násilí	39
5.1 Potřeby dítěte, syndrom CAN	39
5.2 Dítě jako svědek v rodině s domácím násilím	41
5.2.1 Reakce dětí týraných matek a postoj dětí k agresivnímu otci.....	42
5.3 Vliv domácího násilí na vývoj a chování dětí.....	43
5.4 Reakce dětí na násilí mezi rodiči	43
6 Legislativní opatření v oblasti domácího násilí v ČR	45
7 Sociální práce s rodinou s výskytem domácího násilí.....	48
7.1 Formy pomoci	48
7.2 Práce s obětí domácího násilí.....	50
8 Shrnutí teoretické části	51
Praktická část	53
9 Projekt.....	53
9.1 Cíl práce a výzkumné předpoklady.....	54
9.2 Metodika šetření.....	55
9.3 Výzkumný vzorek	59
9.4 Zpracování dat.....	59
9.5 Výsledky výzkumu a jejich interpretace	81
9.6 Kazuistika.....	87

ZÁVĚR.....	90
Seznam použité literatury.....	93
Přílohy	95

Úvod

Rodina významně ovlivňuje život člověka, je to zjednodušený model světa, který se učíme poznávat a kde získáváme první zkušenosti. Rodina je pro většinu dětí ještě stále zdrojem bezpečí, jistoty a místem, kde se dítě připravuje na budoucí život, socializuje se a získává vzory, ale také se pro něho může stát rodina vězením, ze kterého není úniku. Protože pracuji jako pomáhající profesionál s rodinami, které mají narušené funkce, kdy neskýtají dětem potřebné zázemí a naplnění jejich základních potřeb, setkávám se s dětmi ohroženými syndromem CAN (děti týrané, pohlavně zneužívané a zanedbávané) a také i s domácím násilím. Domácí násilí se v současné době stalo oprávněně velmi diskutovaným problémem a je třeba mu stále věnovat velkou pozornost. Můžeme konstatovat, že zájem společnosti o tento fenomén se zvýšil a všichni, kdo se s ním ve své práci setkávají, tento posun vítají. Domácí násilí je třeba považovat za jednu z nejnebezpečnějších forem agrese pro jeho skrytost, obtížnou dokazatelnost a hlavně pro jeho patologický vliv na děti, které v těchto rodinách vyrůstají. Dítě nemusí být přímo objektem násilí rodiče, ale může být svědkem fyzického nebo psychického násilí, které páchá otec na matce nebo naopak, popřípadě vzájemné agrese rodičů mezi sebou, což má prokazatelně značně neblahý vliv na celkově zdravý vývoj dítěte. Domácí násilí s sebou také nese vysokou společenskou nebezpečnost, která je v prokázaném transgeneračním přenosu chování a tím i v přijímání násilí jako běžného stereotypu chování na straně agresora ale i oběti.

Donedávna se s tímto sociálně patologickým jevem nepracovalo, násilí se odehrávalo za zavřenými dveřmi rodiny a bylo považováno za soukromou záležitost. Společnost se k domácímu násilí chovala shovívavě a tolerantně, a i nyní se stále ještě můžeme setkat s mýty o násilí, které nebyly dosud překonány.

Za téma své práce jsem si proto vybrala rodiny s výskytem domácího násilí a zaměřila jsem se na rodiny, kde násilí byly přítomny děti. Práci jsem rozdělila na dvě části, kdy v teoretické části se věnuji rodině, jejím funkcím, typologii a patologii rodiny v kontextu se syndromem CAN a domácímu násilí. Domácí násilí jsem se pokusila definovat, popsat jeho znaky, příčiny, výskyt a uvést do historického a legislativního kontextu. Nebyly opomenuty ani další pojmy, které bezprostředně s domácím násilím souvisí, jako jsou agrese, agresivita a jejich příčiny.

V této části práce jsem použila především poznatky z děl předních odborníků (psychologů, pedagogů, pediatrů, speciálních pedagogů) z oborů pomáhajících profesí jako např. Vágnerová (2008), Matoušek (2003,2005), Helus (2007) a dále i odborníků v trestně právní oblasti včetně odborníků z neziskových státních organizací jako je Čírtková, Gjuričová (2000) a další.

Cílem této práce bylo odpovědět na otázku: „Jaký typ rodin s výskytem domácího násilí podle stanovené typologie převažuje a je nejčastěji zachycen odborem sociálních věcí Městského úřadu Prachatice v letech 2007, 2008, 2009 v regionu Prachatice a jak se domácí násilí odrazilo na chování, případně vývoji přítomných dětí.“

Odpověď na tuto otázku jsem se pokusila najít v praktické části své práce, kde jsem na základě metody analýzy úředních dokumentů zařadila rodiny dle zvolené klasifikace k jednotlivým typům rodin a zjišťovala vliv domácího násilí na chování dětí v různých věkových kategoriích. Dále jsem zkoumala, jaká forma domácího násilí v rodinách převládá, v jakých typech rodin se domácí násilí nejčastěji vyskytuje a zda jsou důsledky dopadu domácího násilí odlišné podle pohlaví dítěte.

Jaké existují typy rodin? Co je domácí násilí a jak ho rozpoznat? Jak se může společnost účinně bránit? Jaký je dopad domácího násilí na dětské svědky? Odpovědi na tyto otázky bychom měli nalézt v následující teoretické části.

Teoretická část

1 Rodina orientační a prokreační

Abychom pronikli do problematiky domácího násilí a dobře se v ní orientovali, je nutno zabývat se také rodinou. V rodině začíná všechno dobré ale i zlé. Proto úkolem následující kapitoly a podkapitol bude seznámit se s pojmem rodina, jaké má funkce, co znamená pro dítě a s jakými typy rodin se můžeme setkat (Vágnerová, 2008).

Rodina je důležitá sociální skupina, která poskytuje svým členům zázemí, jistotu, uspokojuje jejich potřeby a plní celou řadu funkcí biologických, ekonomických, sociálních a psychologických. Každý člen rodiny zde má svou určitou roli, členové rodiny jsou ve vzájemné interakci a jsou propojeni různými vztahy, které vznikají podle rolí. Každá rodina má svůj hodnotový systém, který ovlivňuje chování jejích členů. Rodina, do níž se dítě narodí, je označována jako rodina orientační. Orientační rodina dítěti poskytuje základní sociální zkušenost. Dítě se učí v rodině vytvářet názor na svět, zda je svět dobrý nebo zlý. Získává také pocit důvěry nebo nedůvěry. Rodina funguje jako zjednodušený model světa, kde dítě získává první zkušenost a zároveň si ověřuje, jak okolí reaguje jeho chování. Získané zkušenosti si dítě přenáší do rodiny, kterou si vytváří již jako dospělý člověk. Tato rodina se nazývá prokreační. V dospělosti většinou děláme totéž, co naši rodiče včetně chyb nebo se snažíme o úplný opak, ale i tak své chování a jednání opíráme o zkušenosti z dětství (Vágnerová, 2008).

1.1 Funkce rodiny

Pokud rodina dobře funguje, musí plnit určité funkce. Dunovský s Kovaříkem vymezili

4 základní funkce rodiny. Jsou to:

- biologicko – reprodukční
- ekonomicko – zabezpečovací
- emocionální
- socializačně-výchovná

Zajímavý výčet funkcí rodiny má Helus, který uvádí, že rodina má 10 funkcí. Některé se vážou jen k určitému věku dítěte, jiné mají trvalou platnost, ale mění se ve vyšších vývojových stádiích. S vývojem jedince pak dostávají konkrétní podobu.

V útlém věku dítěte plní rodina zásadní funkci pro další, dobře prosperující vývoj dítěte a to při uspokojování primárních, zejména biopsychických potřeb. Pak jsou to funkce, kterými rodina uspokojuje potřebu organické sounáležitosti, prostor pro aktivní projev dítěte, skýtá dítěti vzory a příklady. Prostřednictvím rodičů, sourozenců a širší rodiny poznává dítě širší okolí, společnost a svět.

Velmi důležitou funkcí, kterou by rodina dle Heluse měla plnit, je existence prostředí, kde dítě, ale i dospělý nachází dobrou radu, pomoc a pochopení (Helus, 2007).

1.2 Typologie rodiny dle funkčnosti

Přemýšlíme-li na všemi uvedenými funkcemi, které by měla rodina vůči dítěti plnit, napadne nás, že v reálném světě toto nebude možné uskutečnit. Častěji se setkáváme s rodinou, která je nějakým způsobem narušena. Může jít o dočasné problémy, protože každá rodina prochází určitou krizí, která se vyvíjí společně s členy rodiny. Narušení funkčnosti rodiny může tedy být jen dočasné nebo může mít hlubší a trvalejší charakter a za této situace se může dokonce stát i místem ohrožení ve vztahu k dítěti. V případě hlubšího a trvalejšího charakteru narušení funkčnosti rodiny hovoříme o dysfunkční rodině. Tato rodina se může stát pro své členy zdrojem vzniku rozvoje sociálně patologických jevů a není schopna zajistit normální vývoj dítěte. Mezi partnery, případně mezi všemi členy rodiny existují napjaté vztahy, většinou dochází k narušení těchto vztahů (Helus, 2007).

Fišer a Škoda zmiňují ve své publikaci Dunovského tzv. „**Dotazník funkčnosti rodiny**“, který sleduje 8 diagnostických kritérií hodnocení rodiny z hlediska funkčnosti: složení rodiny, stabilita rodiny, sociální a ekonomická situace, osobnost rodičů, osobnost sourozenců, osobnost dítěte, zájem o dítě, péče o dítě. Na základě těchto sledovaných kritérií byly Dunovským vytvořeny 4 typy rodin, a to :

- 1) Funkční rodina
- 2) Problémová rodina
- 3) Dysfunkční rodina
- 4) Afunkční rodina

1. **Funkční rodina:** rodina, v níž je zajištěn dobrý vývoj dítěte a je sledován jeho zájem a prospěch.

2. **Problémová rodina:** Zde se vyskytují závažnější poruchy některých funkcí nebo všech funkcí rodiny.

Ty však zatím neohrožují vážněji rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy řešit vlastními silami, případně za jednorázové nebo krátkodobé pomoci zvenčí. Tyto rodiny vyžadují od pracovníků orgánů sociálně právní ochrany zvýšenou pozornost a sledování.

3. **Dysfunkční rodina:** V tomto typu rodiny se již vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí. Zde jsou již vážně ohroženy zájmy dětí, zejména jejich prospěch a vývoj. Rodina není schopna odstraňovat tyto poruchy sama a je proto nutné začít sanaci rodiny. Bývá pak velmi těžké posoudit, kam až tuto rodinu podporovat a sanovat a kdy učinit prioritou dítě proti rodině.

4. **Afunkční rodina:** V této rodině jsou poruchy jejích funkcí již tak závažné, že rodina přestává plnit svůj prvořadý úkol a dítě vážným způsobem poškozuje nebo jej přímo ohrožuje v jeho existenci. Sanace rodiny je v tomto případě již bezpředmětná a zbytečná. Jediné řešení, které se zde nabízí, je odejmutí dítěte a svěření jej do náhradní rodiny, pokud to není možné, tak i jinam, kde nebude ohrožen život, zdraví dítěte a jeho vývoj (Fišer, Škoda 2009).

Helus ve své kategorizaci oklasifikoval rodiny s narušenými funkcemi takto:

➤ **Nezralá rodina**

Rodiče postrádají důležité životní zkušenosti, neumí vytvořit dítěti potřebné zázemí tak, aby uspokojilo potřebu bezpečí, jistoty a lásky, stabilizovaného domova. Rodičovství je většinou zaskočí, dítě je přijímáno jako nechtěné. Hrozí zde reálné nebezpečí, že počáteční nezralost přeroste v hlubokou a trvalou krizi rodinných vztahů.

➤ **Přetížená rodina**

Rodiče se nemohou vymanit z tlaku úkolů a problémů, které na ně doléhají a způsobují, že dítě se dostává na okraj jejich zájmu. Přetíženost může být z důvodu konfliktů přímo v rodině, v zaměstnání, se sousedy apod. Dále mohou být rodiče přetíženi narozením dalšího dítěte, starostmi způsobenými nemocí v rodině, citovým strádáním (pocity osamocení po rozvodu, po úmrtí vlastních rodičů, přestěhování), bytovými a ekonomickými problémy.

➤ **Ambiciózní nebo perfekcionistická rodina**

Rodiče kladou na dítě přehnané nároky, nedokážou se vcítit do reálných možností a schopností dítěte. Dítě je rodiči stavěno do situací nátlaku podávat vysoké výkony, vykazovat perfektní výsledky a být vždy lepší, než ti druzí. Dítě je takto v permanentní zátěži.

➤ **Autoritářská rodina**

Dítě nemá prostor pro rozvoj vlastní individuality, nemá prostor realizovat svojí svébytnost a ujasnit si svoji důstojnost. Tato rodina vyžaduje automatickou a slepou poslušnost dítěte. Časté používání trestů fyzických i psychických. Vztahy k dítěti jsou omezeny na striktní zákazy a příkazy, dril, je přehlížena potřeba dítěte samostatně se rozhodovat a nést zodpovědnost. Většinou zde dochází k lámání osobnosti a nárůstu silné agresivní tendence.

➤ **Rozmazlující** (protekcionistická rodina)

Rodiče dítě neadekvátně chrání a hájí, podřizují se jeho přáním natolik, že dítě ztrácí způsobilost umět a chtít si samostatně poradit s problémy a těžkostmi, na které bude v životě narážet. Dítě neumí nést svoji zodpovědnost, přiznat svůj omyl a nedostatek, dát za pravdu druhým a překonat samo sebe, pokud je to nutné (Helus, 2007).

➤ **Rodina nadměrně liberální a improvizující**

Rodiče neposkytují oporu bezpečí nějakého řádu a režimu, daných hranic, jasných povinností, srozumitelných, přijatelných adekvátních pravidel. Dítě trpí přemírou volnosti, se kterou neumí nakládat a které zneužívá. Podléhá pochybným zábavám, setkává se s dalšími rizikovým dětmi s nekvalitními zájmy, které mohou hraničit s trestností.

➤ **Rodina odkládající**

Některé rodiny, např. mladší, ambiciózní nebo přetížené, které se ocitají v hluboké krizi, mají tendence dítě někomu svěřovat, odkládat jej, kdykoliv je to možné. Vážná situace pak nastává, kdy rodiče dítě vnucují každému, kdo je alespoň trochu jim pomoci. Dítě střídá výchovná prostředí u širší rodiny v kombinaci s kolektivními zařízeními. Dítě pak nemá vytvořen vztah ke svým věcem, domovu a je zde nebezpečí vzniku citové deprivace.

➤ **Disociovaná rodina**

V těchto rodinách jsou vztahy mezi jejich členy a vztahy členů s vnějším okolím vážně narušeny, rodina trpí neustálými konflikty a rozepřemi. Dítě ztrácí způsobilost realizovat soužití s lidmi. Narušení vnějších vztahů spočívá buď v celkové izolovanosti rodiny od vnějšího okolí nebo v konfliktnosti ve styku s ním. Narušení vnitřních vztahů v rodině vzniká oslabením vzájemných kontaktů, tedy izolovanost jedněch členů rodiny od druhých nebo konflikty mezi jejími členy. Vypjatou konfliktovostí se vyznačuje kritická situace rozpadající se rodiny v době probíhajícího rozvodu (Helus, 2007).

Zajímavá je i **Beaversova** škála třídění rodin, kdy se jedná o tyto typy rodin:

- Dysfunkční rodina
- Průměrná rodina
- Adekvátní rodina
- Optimální rodina (Matoušek, 1997)

Optimální a adekvátní rodiny jsou dle této škály považovány za funkční, tedy za plnící hlavní funkce, které má rodina mít. V adekvátních rodinách je zřetelné oddělování mužské a ženské role. Muž je velmi pracovně zaneprázdněn, poskytuje rodině finanční podporu, má více společenských kontaktů než žena. Žena se v tomto typu rodiny věnuje spíše domácnosti, je jí však přetížena. Mívá obtíže s únavou, váhou, občas se může vyskytnout depresivní nálada, ne však v takové míře, aby ovlivnila negativně rodinu. Sexuální styk mezi manželi je v těchto rodinách pravidelný, je uspokojivější spíše pro muže než pro ženu (Matoušek, 1997).

V optimální rodině je pružnější pojetí mužské a ženské role, manželé se zastupují a doplňují, některé domácí práce dělají společně a mají i společné zájmy. Manželé si dávají najevo potěšení ze společného vztahu. I když je i v tomto případě muž pracovně angažován, nebrání mu to v tom, aby ženě poskytoval celkovou podporu a pomoc, aby se zajímal o děti a trávil s nimi volný čas. Žena se v tomto typu rodiny cítí dobře, má také svoje společenské kontakty (Matoušek, 1997).

Sexuální styk je časově variabilnější, uspokojení z něho prožívají oba manželé. Jsou si věrni, mají společné kontakty s jinými rodinami, mají společné přátele. Rodinám adekvátním i optimálním záleží na prospěchu dětí, zájmy dětí jsou u těchto typů rodin prioritou. Společným znakem těchto rodin je odpovědnost vůči zájmům a potřebám kohokoliv z širší rodiny (Matoušek, 1997).

Typologie rodin podle **Voilandové a Buela** se opírá o podrobné údaje výzkumu 888 rodin v USA, jež byly v kontaktu se sociálními službami. Typy rodin jsou odvozeny od přednosti domácnosti nebo obou dospělých, kteří svým vlivem působí na fungování celé rodiny. Navržená typologie je v podstatě nepřímá úměrnost, která představuje postupný úbytek schopností rodiny zvládat těžkosti s nárůstem nároků na pomáhajícího pracovníka. Při hodnocení rodiny je třeba sledovat **základní ukazatele funkčnosti rodiny které jsou:**

- Kulturní a hodnotová orientace rodiny;
- Nasycení základních potřeb jednotlivých členů rodiny (jídlo, ošacení, teplo, bezpečí, hygiena, soukromí);
- Stav domácnosti z hlediska potřeb členů rodiny;
- Funkčnost rodičovského systému (kvalita vztahu k dětem);
- Hodnocení vývoje dětí (s ohledem na emocionalitu a sociální vztahy, u školních dětí je významný i postoj ke škole a studijní výsledky);
- Funkčnost manželského systému, emocionální posouzení vztahu, existence sdílených zájmů, dlouhodobé konflikty a způsob jejich řešení;
- Vztahy členů rodiny k širšímu příbuzenstvu;
- Vztahy k institucím pro rodinu významných (místní úřady, školy, zaměstnavatelé rodičů);
- Jiné významné sociální vazby členů rodiny (sousedé, přátelé);
- Zaměstnání rodičů, jeho perspektiva, pracovní spokojenost;
- Materiální zdroje, které má rodina k dispozici a způsob rozhodování o nich ;
- Styl komunikace (Matoušek, 2003 s. 194-196).

Podle klasifikace , kterou podali Voilandová a Buell jsou rodiny rozděleny takto:

➤ **Perfekcionistické rodiny** (represivní, úzkostné, neurotické, utažené)

V těchto rodinách jeden nebo oba dospělí nadměrně zdůrazňují žádoucí způsoby chování a překročení stanovených norem je provázeno vysokou úzkostí. Jsou velmi konformní s většinovou kulturou. Vyžadují od svých členů úspěšnost ve všech situacích. Pokud jsou do těchto rodin vtahováni pracovníci orgánů sociálně právní ochrany, pak je to jen za účelem rozvodu. Případné problémy v rodině jsou schopni vyřešit bez cizího zásahu. Pokud se již obrátí se žádostí o pomoc, spolupracují (Matoušek, 2003 s. 194-196).

➤ **Nepřiměřené rodiny** (nezralé, neadekvátní, dětinské, externě závislé rodiny)

Jeden nebo oba dospělí spoléhají při řešení problémů, které funkční rodiny dokážou řešit samy, na pomoc zvenčí. Tu nachází v širší rodině, ve své komunitě, případně vyhledají pomoc u pracovníků sociálních služeb. V těchto rodinách je oslabena schopnost předvídat, co se v budoucnu stane, a také někdy i špatně vyhodnocují to, co se děje nyní. Potíže jsou nečastěji při obstarávání peněz, hospodaření s nimi a s výchovou dětí.

Nejsou zde obvyklé antisociální tendence. Při dobrém a dlouhodobém vedení sociálními pracovníky bývají dobře ovlivnitelné (Matoušek, 2003 s. 194-196).

➤ **Egocentrické rodiny** (prestižní, chladné, rozštěpené rodiny)

Rodina s jedním dospělým, (v tom případě většinou s otcem) nebo oběma dospělými zaneprázdněnými svou společenskou kariérou. V těchto rodinách nechybí finanční prostředky, ale tyto jsou vydávány především na prestižní záležitosti. Členové rodiny mají k sobě spíše účelové vztahy, jedinec má cenu, pokud uspokojí potřebu někoho jiného nebo dobře navenek reprezentuje rodinu. Manželský nesoulad je v těchto rodinách častý, vyskytuje se i násilí mezi parterý, ale to je pokud možno tajeno. Děti někdy zanedbávají školní docházku a mají další související predelikventní projevy. U dětí se vyskytují i psychiatrické potíže. Pomoc zvenčí je ze strany těchto rodin chápána se silnou ambivalencí a mají sklon je využívat pro dosažení svého individuálního zájmu. Výsledek práce s těmito rodinami je velmi nejistý (Matoušek, 2003 s. 194-196).

➤ **Asociální rodiny** (impulzivní, agresivní, deviantní a delikventní rodiny)

Vyznačují se nedostatkem hodnotového i sociálního napojení na společnost. Uspokojování svých potřeb řeší zcela bez ohledu na platné právní normy. Vztahy v rodinách jsou mělké, neodpovědné. Svazek mezi dospělými vznikl náhle, narození dítěte je neplánované, nechtěné. Rodiče jsou ochotni někdy dát své děti k adopci. V rodinách se často vyskytuje zanedbávání a zneužívání dětí, projevy fyzické agresivity jsou i mezi dospělými. Dospělí nechodí pravidelně do práce, je zde časté zneužívání návykových látek, zejména alkoholu. Potíže těchto rodin řeší orgány státu, případně i orgány v trestně právním řízení (Matoušek, 2003 s. 194-196).

Pokud porovnáme jednotlivé uvedené typologie rodin, zjistíme, že Dunovského typologie vychází z tzv. Dotazníku funkčnosti rodin, jehož konečné vyhodnocení spočívá v součtu nepříznivého výsledku všech hodnocených osmi kritérií.

Pásmo 0 - 4 body = rodina funkční

Pásmo 5 - 9 bodů = rodina problémová

Pásmo 10 - 14 bodů = rodina dysfunkční

Pásmo 15 - 24 bodů = rodina afunkční (Dunovský, 1999).

Helusova kategorizace rodin se opírá zejména o výchovný styl v rodině, osobnost rodiče, osobnost dítěte a s tím související strukturu rodiny. Oproti Dunovskému je zde zdůrazňován výchovný styl v rodině.

V Beaversově škále třídění rodin je na rozdíl od Dunovského a Heluse kladen spíše důraz na pojetí ženské a mužské role v rodině a také na vzájemnou interakci mezi členy rodiny a jejím okolím, což především zahrnuje efektivní komunikace a navazování společenských kontaktů mimo rodinu.

Typologie rodin podle Voilandové a Buella se liší od předchozích uvedených kategorizací v tom, že typy rodin jsou odvozeny od přednosti domácnosti (nebo obou dospělých) podle toho, jak svým vlivem působí na fungování celé rodiny. Jinak základní ukazatele funkčnosti rodiny jsou velmi podobné s ukazateli funkčnosti rodin, ze kterých při svých kategorizacích rodin vycházeli shora zmiňovaní odborníci (Vágnerová, 2008).

Předmětná typologie je konstruovaná pro potřeby sociálních pracovníků a opírá se o již zmíněné znaky funkčnosti rodiny, které sociální pracovníci obvykle zjišťují.

Stručným shrnutím předchozích kapitol můžeme konstatovat, že rodina je unikátní a nenahraditelnou institucí, ale může se stát i zdrojem zátěže pro své členy a to v případě, pokud nebude dostatečně plnit své funkce.

„Rodina může člověku pomoci, ale taky ho může úplně zlikvidovat. Nejhorší je, že si nikdo nemůže vybrat, kam se narodí.“ (mladý muž, který vyrostl ve velmi problematické rodině) (Vágnerová, 2008, s. 589).

Pokud dítě nemá pocit bezpečí domova, jsou posilovány jeho obavy z ohrožení a nejistota. Dítě prožívá více negativní emoce. Závažné konflikty mezi rodiči mohou způsobit také ztrátu bezpečí, jistoty a lásky (Vágnerová, 2008). Tyto spory mohou vyústit k vzájemné agresi rodičů v jakékoliv formě. Dítě se může, ale nemusí stát jejich objektem. V obou případech jsou pak děti obětmi situace a jsou nuceny vyrovnávat se se stresem vycházejícím z celkové situace nefunkční rodiny. I když dítě nemá zranění fyzického rázu, mnohdy se stává, že domácí násilí je jako týrání dítěte přehlíženo (Marvánová-Vargová, Pokorná, 2008).

Pozicí dítěte a jeho vývojem v rodinách s výskytem domácího násilí se budeme zabývat později v samostatné kapitole. V nadcházejících kapitolách bude věnována pozornost pojmům, které úzce souvisí s domácím násilím.

2 Domácí násilí a související pojmy

2.1 Agrese, agresivita, agresivní chování

Definování agrese není tak jednoznačné, ale odborníci se při vymezování pojmu agrese shodují ve dvou základních aspektech: agresivní chování znamená, že je způsobena újma nebo zranění osobě či zvířeti a dále je prokázán záměr agresora způsobit oběti újmu. Oba aspekty jsou zahrnuty v Baronově definici: „*Agrese je druh chování realizovaného s cílem ublížit či uškodit živé bytosti, která se naopak snaží tomuto chování vyhnout.*“ (Hewstone, Stroebe, 2006, s. 365).

Podobně uvádí Vágnerová, že: „*Agresivní chování lze definovat jako porušení sociálních norem, omezující práva a poškozující živé bytosti či neživé objekty.*

Může jít o reálný či symbolický útok, o různý způsob ubližování, např. bitím, nadávkami, omezováním, ničením“ (2008, s. 757).

Agresivní jednání je však také jednou z běžně existujících forem lidského chování. Problémem se stává tehdy, pokud intenzita agrese překročí hranice stanovené sociálními, případně právními normami nebo pokud je nepřiměřená situaci a podmínkám, které agresivní chování vyvolaly. Obvykle také agresivní jednání bývá prostředkem k dosažení hůře dostupného uspokojení.

Termínem **agresivita** je naproti tomu označena pohotovost, tendence k násilnému způsobu reagování a pojem **agrese** charakterizuje Vágnerová (2008) jako reálný projev takového chování, který mívá charakter násilí.

2.1.1 Příčiny vzniku agresivity

Jsou obvykle podmíněny mnoha faktory, které závisí na hromadění různých vlivů: vrozené dispozice, získané zkušenosti, dědičnost, ale i aktuální podněty. Tyto faktory mohou jednotlivě přispět k riziku agresivní ho způsobu reagování (Vágnerová, 2008).

Dědičnost

Člověk má vrozené dispozice k agresivnímu chování. Tyto jsou podle etologických teorií užitečné k zajištění a k obraně vlastního teritoria, k vytvoření společenské hierarchie a případně k jejímu udržení. Předpoklady k násilnému chování nejsou u všech lidí stejné, ale liší se v závislosti na historii a sociokulturní tradici. Nejvíce lidí má průměrnou dávku předpokladů k agresivnímu chování (ve vztahu k normě této populace). Extrémní varianty jsou vzácnější (Vágnerová, 2008).

Biologické předpoklady

Biologické předpoklady k agresivnímu způsobu reagování mohou být dané i určitou změnou struktury nebo funkce CNS. Změna struktury CNS nemusí být jen geneticky daná, ale může vzniknout v souvislosti s úrazem nebo onemocněním (značný význam má např. perinatální poškození).

V praxi jsem se setkala s výskytem agresivity v rodině, kdy příčinou vzniku agresivity jednoho z jejích členů byla ischemicko-kardiovaskulární demence (druh sekundární demence). Příčinou této choroby je onemocnění cév, které vede k poškození mozkové tkáně.

Ke vzniku demence vede buď několik menších infarktů nebo jedna rozsáhlejší mozková příhoda. Tímto způsobem může dojít k poruše korových a podkorových oblastí (Vágnerová, 2008).

Pan Jaromír, 67 let měl diagnostikovaný uvedený typ sekundární demence. Vlivem tohoto onemocnění se velmi změnilo chování pana Jaromíra, který měl obtíže v koncentraci pozornosti, trpěl poruchou krátkodobé paměti a úbytkem myšlení. Toto se projevovalo urputným odmítáním všeho nového a nechutí ke změně zažitého stereotypu. Velké změny také nastaly v emočním prožívání pana Jaromíra, který byl zvýšeně dráždivý, měl sklony k úzkosti. Jeho reakce na běžné podněty se stávaly neadekvátními a stále více agresivními (vulgární nadávky, výhrůžky, podezříváním citovým vydíráním apod.).

V mozku není jednoznačně vymezeno centrum agrese. Sklon k agresi, případně pohotovosti k agresivnímu jednání mohou ovlivnit změny v různých korových a podkorových oblastech mozku, zejména změna v oblasti prefrontální kůry, která má za normálních okolností tlumivý účinek na podkorové struktury. Pacienti s poškozením kůry čelních laloků bývají útočnější a agresivnější. K dočasné poruše této oblasti může také dojít vlivem dlouhodobého a intenzivního stresu.

Pohotovost k agresi je též ovlivněna určitým biochemickým základem, který je spojen s nízkým stavem serotoninu v krvi. Dysfunkce serotoninergního systému se považuje za příčinu zvýšené agresivity a impulzivity u hyperaktivních dětí (Vágnerová, 2008).

Větší sklon k agresi mají muži. Tato tendence souvisí s mužským pohlavním hormonem testosteronem. Muži, kteří mají vysokou hladinu tohoto hormonu, reagují více agresivně bez předešlé provokace, jsou nápadně konfliktní a jejich chování lze častěji označit jako asociální. Zvýšená hladina testosteronu souvisí s určitými osobnostními rysy, jako je např. zvýšená tendence vyhledávat vzrušení, sklon k dominanci. Dispozice ke zvýšené agresivitě u mužů je také podpořena biologickým vymezením mužské role, která vyžaduje větší bojovnost. Mužskou dominanci a sebeprosazení očekává i společnost, která je připravena tolerovat tyto agresivní projevy (Vágnerová, 2008).

Duševní choroba, užívání psychoaktivních látek

Agresivitu nebo větší pohotovost k násilnému chování může ovlivnit duševní choroba nebo vrozená porucha osobnosti (násilné jednání psychotiků, které je podmíněno bludy a halucinacemi, které nemocnému přikazují, aby někoho zabil apod.). Agresivita také patří k typickým znakům disociální poruchy osobnosti.

Násilné chování nebo pohotovost k němu způsobuje i užívání psychoaktivních látek, jako je alkohol nebo nealkoholové drogy. Při požití těchto látek dochází k omezení schopnosti kontrolovat vlastní jednání a zároveň se i sníží citlivost k utrpení oběti (Vágnerová 2008).

Vlivy prostředí

Tendence k agresivnímu chování jsou podmíněny i vlivy prostředí, sociokulturními dispozicemi a s tím souvisejícími vzorci chování a interakcí.

K získání a rozvíjení vzorců agresivního chování může dojít v rámci působení rodiny, která je nejvýznamnějším zdrojem rané zkušenosti dítěte. (Vágnerová, 2008). Dítě, které je bité, bije často své sourozence i spolužáky. Děti, které byly bité svými rodiči a trpěly tím, většinou si tento model přenáší do rodiny prokreační. Výzkumy ukázaly, že muži, kteří byli vychováni v rodině, kde otec fyzicky ubližoval matce, užívají násilí vůči svým ženám i vůči svým dětem (Gjuričová, Kocourek, 2000).

V rodině to dále být může např. pozitivní posilování agresivních projevů dítěte, které si tak potvrzuje užitečnost svého jednání. Je třeba zmínit i učení nápodobou nebo identifikaci dítěte s výchovnou autoritou. Dítě dělá to, co vidí u ostatních, především u výchovných autorit, které uznává a ztotožňuje se s nimi (Vágnerová, 2008).

Výskyt agresivity v souvislosti s interakcí a vzorci chování je případem 6 letého chlapce, v jehož rodině probíhalo mezi rodiči skryté domácí násilí. Existence tohoto patologického jevu v rodině vyplynula až z projevů dítěte po nástupu do první třídy. Chlapec byl problémovým již od počátku, zvýšeně se prosazoval, na sebemenší podnět reagoval nepřiměřeně agresivním chováním a to k dívkám i k chlapcům. Používal velmi vulgární slova, jejichž významům mnohdy nerozuměl, vyhrožoval, ničil školní pracovní pomůcky, pomůcky ostatních spolužáků. Po důkladném šetření v rodině bylo zjištěno, že matka je doma objektem násilí ze strany svého manžela. Syn byl poměrně často svědkem násilného chování otce k matce, kdy se jednalo o fyzické i slovní ataky. Chlapec ve svém chování napodoboval chování svého otce.

Významný podíl na vzniku příčin agresivity má kromě rodiny ještě vliv sociálních skupin, jako jsou spoluvrstevnické party, sportovní kluby, armáda apod.

Dále nemůžeme opomenout ani vliv společnosti a jejího systému, společenských norem, hodnot, vlivu médií, politických vlivů a vlivů různých ideologií apod.. Může se zdát, že současná společnost zaujímá spíše postoj rezignace, kdy nesouhlasí s násilím, ale přijímá ho jako nutné zlo, se kterým nelze nic dělat. Agresivní jednání může být na symbolické úrovni bagatelizováno a předkládáno jako něco, co je zcela běžné, jak se např. děje v médiích. Lidé pak mohou ztratit schopnost rozpoznat, co je přijatelné a co nikoliv (Vágnerová, 2008).

Tímto je pak zvyšováno riziko, že agresivní projev se může stát normou (Vágnerová, 2008). Comstock a Paik (1991) zveřejnili analýzu více než tisíce testů sledující účinek agrese pozorované v médiích, které potvrdily jednoznačný závěr, že agrese sledovaná v televizi má krátkodobý účinek na chování diváků. Dlouhodobé sledování agrese v médiích posiluje tendence jednat agresivně. Podle Guntera dlouhodobý vliv sledování agresivně jednajících herců a bitých obětí v televizi může vyvolat procesy přesunu podnětů a vzorů. Tímto může dojít k silnému citovému oslabení emocionální aktivity diváka vůči brutálnímu zacházení s druhými lidmi a rovněž k omezení kontroly vlastních agresivních tendencí. Pokud nejsou televizní herci, kteří jednají agresivně, za své činy potrestáni, může zároveň dojít k oslabení dodržování zásad a pravidel chování podle sociálních norem. Např. muži, kteří celý týden sledovali agresivní pornografický film uváděli, že s každým shlédnutím tohoto filmu prožívali v souvislosti s tím méně negativních pocitů a napětí a naopak ho čím dál více vnímali jako zábavný, méně násilný a pro ženu méně degradující (Hewstone, Stroebe, 2006 s. 776).

Dalším pojmem, který souvisí s domácím násilím, je násilné chování.

2.2 Násilné chování

„Násilné chování je agrese, jejímž cílem je poškození oběti, např. její smrt nebo zmrzačení.“ (Koukolík, Drtilová, 2006, str. 195).

Koukolík, Drtilová (2006) také definují pojem násilné chování tak, jak jej definovala Světová zdravotnická organizace, kdy uvádějí, že : *„ záměrné užití fyzické síly nebo moci, buď jako hrozby nebo aktuálně , a to proti sobě samému, druhé osobě, proti skupině či komunitě, které buď s vysokou pravděpodobností vyústí nebo skutečně vyústí do úrazu či smrti, psychologického poškození, naruší vývoj nebo způsobí deprivaci .“*

Tato definice zahrnuje násilné chování mezi osobami včetně ozbrojených konfliktů, násilí v rodinách a v partnerských vztazích, dále i sebevražedné chování a také i zastrašování a ohrožování. Násilné chování se může odehrávat doma, není to však výlučně. K násilnému chování můžeme ještě přiřadit zneužívání dětí, seniorů a násilí vůči intimnímu partnerovi (Drtilková, 2006).

Zajímavá definice násilného chování je z roku 1986, kdy jí přijala Rada Evropy v tomto znění: „*Jakýkoliv čin nebo opominutí, spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu nebo svobodu jiného člena stejné rodiny nebo vážně poškozují rozvoj jeho/její osobnosti*“ (Koukolík, Drtilová, 2006, s.195).

Tímto se dostáváme k samotnému pojmu domácí násilí, který blíže vysvětlíme v následujících kapitolách a promítneme jej do kontextu s rodinou.

3 Domácí násilí v historickém kontextu

3.1 Historie domácího násilí

Různé podoby násilí patřily a patří v různých společnostech k životu lidí.. Existuje mnoho důkazů o tom, že například násilí vůči dětem je staré jako lidstvo samo. U většiny starověkých kultur s výjimkou křesťanství a židovství bylo odkládání nebo zabíjení nadbytečných dětí možným způsobem, jak omezit počet dětí. V řadě kultur byly děti, ženy a služebnictvo považovány za majetek otce rodiny, který měl právo používat všechny druhy trestů (Gjuričová, Kocourek, 2000).

V naší společnosti byla přiznávána na základě biologických a kulturních příčin mužům dominantní role. Existuje tedy tradiční představa muže jako ochránce a živitele rodiny. Tato představa vymezuje pozici ženy, která se o muže a děti stará. Výchovu dívek k plnění této role podporují i socializační vlivy. Biologické faktory zase potvrzují submisivní postavení ženy, kdy žena je fyzicky slabší, nemá tolik síly a je více zranitelnější sociálně i ekonomicky (Vágnerová, 2008).

Žena byla považována za méně hodnotnou než muž a měla v rodině pouze podřízené postavení. Ženy byly nejprve podřízeny svému otci, pak manželovi nebo jinému mužskému příbuznému v rodině.

Ve středověku bylo dokonce postavení ženy upraveno právně, a to církevním i občanským právem, což znamenalo, že manžel, který přebral od otce právo o ženě rozhodovat, převzal také i výchovu ženy včetně tělesných trestů. Dobové záznamy ukazují, že ženy občas nesouhlasily s uplatňováním práva svých mužů a dovolávaly se spravedlnosti u soudu (Gjuričová, Kocourek, 2000, s. 75).

V roce 1482 Dorota z Miličina žádala o rozvod před soudem. Důvodem její žádosti bylo ublížení na zdraví, které jí způsobil její muž, kramář Vacek, když ji sekyrou uhodil do hlavy. Muž přiznal, že takto učinil a navíc, že ji i někdy bil. Uvedl však, že s rozvodem nesouhlasí, chce i nadále setrvat v manželství. Církevní soud s tím souhlasil, ale upozornil ho, že k trestání v případě neposlušnosti manželky nemá používat železné nástroje, ale může použít prut, hůl, důtky nebo tahání za vlasy (Gjuričová, Kocourek, 2000, s. 75) .

V novověku vztah muže a ženy měl již výraznější partnerský charakter. Moc a autorita muže nebyla již tak výrazně právně určená.

V naší kultuře však dlouho přetrvávala podřízenost celé rodiny a všech jejích členů vůči otci a manželovi, kdy otec a manžel svrchovaně řídil a živil celou rodinu. Postupné oslabování otcovské a manželské autority přišlo postupně s příchodem emancipace. Partnerské násilí bylo až na extrémní případy považováno za soukromou věc a okrajový problém.

Až feministické hnutí v 60. až 70. letech v USA a západní Evropě přerušilo společenskou toleranci rodinné intimity a násilí mužů vůči ženám bylo pojmenováno jako společenský problém, který má široký společenský význam, je ho třeba řešit na všech úrovních.

Ukázalo se, že k domácímu násilí dochází v různých zemích světa i v různých sociokulturních vrstvách, i když častější bývá v rodinách s nižší socioekonomickou úrovní. Rozdíly mezi jednotlivými zeměmi byly pouze v míře tolerance k násilí a ve snaze situaci řešit (Gjuričová, Kocourek, 2000).

4 Domácí násilí jako sociálně patologický jev v kontextu sociální práce s rodinou

4.1 Definice domácího násilí

Z psychologického ani právního hlediska prozatím nebyla ustanovena jednotná definice pojmu domácí násilí, která by byla shodně použita při výzkumu a v odborných publikacích.

Domácí násilí obecně zahrnuje:

- Všechny druhy fyzického, sexuálního a ekonomického násilí;
- Charakteristické je opakování, dlouhodobost a zvyšování intenzity násilí;
- Obětí i pachatelem se může stát kterýkoliv člen rodiny (Marvánová-Vargová, Pokorná, 2008).

Vágnerová (2008) definuje domácí násilí jako *„zneužití postavení moci, kterou pachatel v rodině má. Projevuje se nepřiměřenými požadavky, vynucováním podřízenosti oběti a kontroly na jejím životem. Toto je dosahováno násilím, eventuálně vyhrožováním a využíváním strachu z další újmy.“*

Jedná se zejména o fyzické i slovní útoky a s tím spojené fyzické ubližování, které je často spojené se sexuálním násilím, dále psychické týrání (vyvolávání strachu, vydírání, ponižování), ekonomické omezování (bránění vlastnímu výdělku, minimalizace prostředků na domácnost) a také je velmi častá sociální izolace (zákaz kontaktu s přáteli, příbuznými atd.) (Vágnerová, 2008, s. 633).

Renata Egger, pedagožka a psychoterapeutka z Rakouska, působící jako národní expertka při Radě Evropy uvádí, že: *„Zásadně je možné, že násilí může vycházet od kohokoliv a směřovat ke komukoliv. Násilně se mohou chovat rodiče vůči dětem, děti vůči rodičům, mladí lidé vůči starým, staří vůči mladým, ženy vůči mužům, muži vůči ženám. Ale výsledky prakticky všech výzkumů, které známe z celého světa, zřetelně ukazují, že převážnou většinu násilí v rodinách páchají rodiče na dětech a muži na ženách.“*

D. Ruhl ve své definici z roku 1996 uvádí, že: *Domácím násilím je obecně rozuměno chování partnerů, které u jednoho z partnerů způsobuje strach z druhého. Prostřednictvím užití moci, kterou tento strach poskytuje, kontroluje násilný partner chování druhého. Domácí násilí může nabývat formy fyzického, sexuálního a psychologického násilí, donucené sociální izolace a ekonomické deprivace.*“(Voňková, Huňková, 2008).

Obecně lze domácí násilí rozlišit na partnerské a mezigenerační. Obětí domácího násilí se může stát kterýkoliv člen domácnosti.

Oběti násilí v rodině můžeme rozčlenit do následujících skupin:

- ženy
- děti
- muži
- senioři
- zdravotně postižení

4.2 Příčiny vzniku domácího násilí

Násilí páchané v partnerských vztazích není výsadou nižších společenských vrstev nebo minorit, ale lze se s ním setkat všude, bez ohledu na stupeň vzdělání, případně profesní nebo konfesní příslušnost (Vágnerová, 2008).

Vznik násilí v partnerských vztazích je vysvětlován různým způsobem. Jeden z výkladů možných příčin domácího násilí je založen na bázi tzv. interakčního vztahového modelu, který se zaměřuje na osobnost násilníka a na chování oběti včetně okolností, za kterých k násilí dochází (Vágnerová, 2008). Tento model si např. všímá, že chování násilníka a oběti se vzájemně doplňuje a že určité chování oběti předchází násilnému chování agresora (Gjuričová, Kocourek, 2000).

Další z výkladů považuje za nejdůležitější osobnost agresora a vysvětlení spatřuje ve struktuře osobnosti a dalších jejích faktorech, které ovlivňují reaktivitu aktuálně nebo dlouhodobě. Proto je možné rámcově vymezit typy žen a mužů, které lze považovat za rizikové potencionální pachatele nebo oběti (Vágnerová, 2008).

Rizikový muž (potencionální agresor)

- muž s psychickou poruchou, případně jedinec s poruchou osobnosti
(u 25 % pachatelů domácího násilí byla zjištěná psychická porucha);
většinou se jedná o muže, kteří jsou nepřiměřeně agresivní a ohrožují všechny slabší jedince, kteří jsou na nich závislí;
- muž závislý na alkoholu nebo drogách, alkohol funguje jako spouštěč domácího násilí, kdy odstraňuje zábrany a aktivizuje agresivní jednání;
- muži, kteří zažili násilí ve vlastní rodině, kdy sami byli obětí nebo svědkem násilného chování mezi rodiči
(71% pachatelů domácího násilí pochází z rodiny, kde bylo toto chování běžné);
- muž, u kterého se aktivovaly pod vlivem určitých okolností negativní vlastnosti
(příčinou může být duševní nebo jiná závažná choroba, dlouholetý abúzus alkoholu, silný sociální stres jako je např. nezaměstnanost).

Riziková žena (potencionální oběť)

- žena nesamostatná, závislá, neschopná bránit se, s nízkou sebeúctou, se syndromem naučené bezmocnosti;
(Většinou se jedná o ženy, které byly v dětství svými otci týrány, nepřiměřeně trestány nebo sexuálně zneužívány, ale i ženy, které byly v dětství obětí nebo svědkem domácího násilí mezi rodiči. Tato zkušenost může změnit osobnost ženy tak, že se z ní může stát utiskovaná manželka s tendencí závislosti, podřízenosti. Projevům násilí se nebrání, čímž posilují partnerovu agresivitu).
- žena, která je zvýšeně situačně závislá na partnerovi, kdy spouštěčem agrese se může stát cokoli, co ženu znevýhodňuje (např. těhotenství, ekonomická závislost, onemocnění nebo postižení);
- izolace rodiny, izolace týrané ženy, což je faktorem, který udržuje násilí.
(Při izolaci týrané ženy je velmi nízká pravděpodobnost, že vyhledá pomoc u příbuzných, známých či jiných osob. Nepřítomnost zásahu pak zvyšuje pocit beztrestnosti pachatele a posiluje jeho další agresi) (Vágnerová, 2008)

Mezi další faktory podmiňující vznik partnerského násilí podle Gjuričové a jejích kolegů (2000) můžeme ještě zařadit :

- nerovnost pohlaví
- mladší věk (18-30 let)
- chudobu
- odluku
- kriminální kariéru
- etnické otázky
- nezaměstnanost
- nesezdané soužití
- základní vzdělání

4.3 Typologie pachatele partnerského násilí

Podle Čírtkové (2010) v současné době převládá názor, že nejpravděpodobnější příčinou okolností domácího násilí je osobnostní založení pachatele. Tomu odpovídá i alternativní pojem zneužívání partnera, který naznačuje psychologickou podobnost domácího násilí s problematikou zneužívání dětí. V obou jevech hraje klíčovou roli osobnost pachatele. Chování zneužívané oběti je z hlediska spouštění násilí vedlejší, ovlivňuje pouze detaily ve způsobu provedení (*Tématické články-psychologie*, [on-line], [cit. 2.2. 2010]).

Pachatelé partnerského násilí pocházejí z různých socioekonomických vrstev i vzdělanostních vrstev. Mnozí z nich vykazují celou řadu společných rysů, jako je nedostatek empatie nebo tzv. „dvojí tvář“.

Navenek většinou vystupují jako sympatičtí, dobře komunikativní lidé, ale vůči své partnerce bývají násilní a bezohlední. Řada pachatelů domácího násilí má velmi zkostratělé představy o partnerském vztahu a rozdělení mužských a ženských rolí v něm (Marvánová-Vargová, 2008).

Francouzská psychiatrická Hirigoyenová charakterizuje osobnost násilníka jako narcistu, který špatně snáší svůj neúspěch a svůj pocit méněcennosti. S tím souvisí i jeho vystupování ve společnosti, kdy se chová velmi přátelsky, příjemně a laskavě. Okolí tak snadno nabývá dojmu, že není možné, aby tento člověk ubližoval své manželce (Marvánová-Vargová, 2008).

Na základě analýzy psychologických šetření partnerských agresorů v roce 2005 došli výzkumníci k závěru, že osobnost pachatele závažného partnerského násilí lze nejčastěji popsat jako „anomální až psychopatologickou osobnost, s rysy impulzivity, poruchami seberegulace, rigidity, sebenejistoty, s nedostatečným smyslem pro realitu, ale celkem dobrou sociální kompetencí, s rysy labilní až impulsivní efektivity, jež není dostatečně zvládána rozumem a sníženou odolností vůči zátěži. U poloviny souboru byla konstatována chudá, plochá efektivita a nízká úroveň inhibic vůči agresi (Marvánová-Vargová, Pokorná 2008, s. 116).

Holtzworth-Munroe a Stuart se zaměřili na základní charakteristiky násilí a na charakteristiku osobnosti samotného agresora a na základě řady výzkumů typologie pachatelů partnerského násilí pak navrhli přijatelnou typologii, která vymezuje 3 hlavní typy násilníků:

- **Agresor pouze v rodině** je násilný pouze vůči své partnerce, k ostatním členům rodiny a k okolí je jeho násilí značně omezeno. Tito násilníci projevují liberální postoj ke generovým rolím a mají méně problémů ve společnosti než ostatní násilníci. Někteří z nich mají zkušenost s násilím z původní rodiny. Lze u nich předpokládat lehkou formu psychopatologie nebo poruchu osobnosti. Tomuto typu odpovídá asi polovina všech pachatelů partnerského násilí.
- **Dysforický / hraniční typ**
Je ze všech tří skupin nejvíce depresivní, úzkostný a emočně labilní. Zastává klasické konzervativní postoje k rozdělení generových rolí. Primárně násilí zaměřuje proti své rodině. Představuje 25 % pachatelů partnerského násilí.

➤ **Obecně agresivní / antisociální typ**

Tento typ nemá zájem o druhé, je amorální a neodpovědný. Agresivní je i mimo rodinu. Často je u něho diagnostikována antisociální porucha osobnosti. Má tendenci zastávat názory, které omlouvají násilí. Může mít kriminální minulost. Představuje 25 % pachatelů partnerského násilí (Marvánová-Vargová, Pokorná, 2008, s. 116-117).

Zajímavé je také rozčlenění pachatelů partnerského násilí podle psycholožky a konzultantky DONA linky (non stop linka pro oběti domácího násilí):

- **Násilnické osoby s výrazným emočním problémem**, nezpůsobilé pro klasický život ve vztahu. Jejich láska je ničivá a pro své nejbližší jsou neštěstím.
- **Pachatelé ovlivnění situačně**, například určitou životní epizodou nebo souhrnem okolností, které nastartují chování podporující rozvoj partnerského násilí.
- **Pachatelé dvojí tváře** – tento typ zahrnuje lidské pachatele partnerského násilí, jejichž agresivita je zaměřena pouze proti partnerce. Vůči svému okolí nemají citový vztah a díky tomu lze s nimi vycházet dobře. Jedinec z této skupiny je žárlivý, majetnický a podezíravý. Snaží se partnerku společensky izolovat, učinit ji na sobě závislou. Své děti má rád, nenapadá je. Nevnímá však, že tíživá atmosféra v rodině na děti negativně působí (Marvánová-Vargová, Pokorná, s. 119, 2008).

4.4 Znak domáciho násilí a jeho nejčastěji používané formy

Specifické znaky domácího násilí nelze jednoznačně určit, ale z dlouhodobé práce s oběťmi a z mnohých zkušeností lze určité znaky domácího násilí stanovit. Oba protagonisté domácího násilí jsou vzájemně úzce propojeni, mají spolu děti, vlastní společný majetek, často mají okruh společných přátel a také je zde asymetrie ve vztahu. Dalším charakteristickým rysem je dlouhodobost trvání domácího násilí, které trvá zpravidla několik let a stupňuje se.

Domácí násilí představuje nepřetržitý koloběh slovních nebo fyzických útoků, které jsou přerušovány fázemi usmiřování a relativního klidu.

Období usmiřování a klidu se postupně zkracuje, přičemž období útoků, napětí se rozšiřuje. Útoky jsou s každým opakováním více brutálnější. Např. pokud se objeví na počátku vznikajícího vývoje domácího násilí facka, na jeho konci může pak být nebezpečný fyzický útok, který zanechá na oběti následky a celoživotní stopy a může vést k ohrožení jejího zdraví. Žena často nerozezná počátek násilí, facku nebo agresivnější chování partnera považuje za žárlivost nebo projev velké lásky (Bednářová, Macková, 2006).

Domácí násilí se odehrává v soukromém teritoriu, které je mimo dosah veřejnosti a kde mohou platit jiné normy a pravidla, než je běžné. Většinou je tedy skryté, odehrává se za zavřenými dveřmi domova, kdy jde o uzavřené prostředí, kam se oběť i agresor vrací. Zkušenost z praxe ale ukazuje, že pokud se oběť odpoutá od agresora za účelem vyhledání pomoci a odchází, agresor v tomto případě je schopen oběť vystopovat, počkat si na ní a zaútočit i na veřejnosti.

Právě pro latentnost domácího násilí je jakýkoliv zásah velmi obtížný a dokazování se stává složitější.

Často proti sobě stojí tvrzení agresora a oběti, kdy důkazní břemeno leží na oběti. Oběť reaguje z důvodu traumatu nepřiměřeně, proto je její výpověď pro instituce, ke kterým se obrátila se žádostí o pomoc, nevěrohodná (Bednářová, Macková, 2006).

Příklad z praxe:

Úplná rodina se 4 dětmi v rozmezí od 6 do 14 let.

V rodině probíhalo již delší dobu domácí násilí, které bylo zjištěno ze strany orgánu sociálně právní ochrany dětí až v souvislosti s nedocházkou dětí do školy a zanedbanou hygienou.

Rodina byla celkově sociálně slabá, matka na mateřské dovolené s nejmladší dcerou, otec pracoval příležitostně, většinou brigádnicky. Nad výchovou rodiny byl stanoven dohled soudu Rodina byla pro své okolí uzavřená a nepřístupná. Matce se podařilo navázat tajně kontakt s nejbližší sousedkou, která jí nabídla ve svém bytě azyl pro ni i pro děti. Matka nabídky využila, odešla i s dětmi od manžela a navázala intenzivní spolupráci s OSPOD. Nyní se u soudu řeší výchova a výživa dětí, na otce bylo ze strany OSPOD podáno trestní oznámení po podezření z trestného činu týrání osoby žijící ve společném bytě. Otec navzdory tomu žádá děti do výchovy, zpochybňuje péči matky a dožaduje se kontaktu s dětmi. Děti již na policii vypověděly, že se k otci vrátit nechtějí, otec je psychicky týral, společně s matkou. Vyhrožoval jim smrtí, pokud něco řeknou a rozhodoval, zda půjdou do školy nebo ne, doma nepřiměřeně pracovaly apod.. Otec při jednání o výchovu dětí vše zpochybňuje, napadá matku, že má jiného muže a proto odešla, k odchodu jí navedla kamarádka, která jim chce rozbít rodinu apod. .

Soudkyně zpochybňuje v rodině domácí násilí, protože matka u soudu věrohodně nepopsala situaci a z rodiny neodešla již dříve, ani celou situaci neoznámila.

Dle chování matky soudkyně vyvozuje závěry, že matka chce jen odejít od otce a domácí násilí se stalo pouhou záminkou, protože zatím nebylo otci nic prokázáno. Domácí násilí se stalo módou a ženy ho zneužívají, aby dosáhly svého cíle (Vágnerová, 2008).

Názor soudkyně koresponduje se současným postojem veřejnosti k násilí páchaném na ženách. Tento postoj je spíše ambivalentní a není jednoznačně odsuzující jako v případě týrání dětí. Z pohledu veřejnosti má dospělá žena vždy možnost se aktivně bránit; odejít od agresora, oznámit věc policii, u lékaře apod.. Laická veřejnost není ochotna akceptovat zafixovanou neschopnost obrany. Tato žena se nesetkává s pochopením a soucitem, protože nevyužila svou možnost bránit se, neprokázala k tomu potřebné kompetence a proto si soucit nezaslouží. Setrváváním v ponižující situaci s touto situací vyjádřila souhlas. Je zde i určitý předpoklad, že si tuto situaci nějakým způsobem přivodila sama (Vágnerová, 2008).

Bohužel hodně lidí podléhá mýtům o domácím násilí. Mýty vytvářel člověk od pradávna z potřeby porozumět jevům, které se odehrávají v jeho blízkosti. Události, s nimiž nemá člověk osobní zkušenost, má tendence hodnotit na základě informací, jenž převzal od svých vzorů nebo autorit. V prvních letech života těmito vzory a autoritami bývají především rodiče, později učitelé atd.. Orientaci ve světě stále nových a neznámých úkazů také usnadňují i hromadné sdělovací prostředky. Informace o tom, že jsou tisíce lidí ohroženy násilím ze strany svých nejbližších, začaly pronikat na veřejnost poměrně nedávno. Z výpovědí obětí domácího teroru se dozvídáme, čemu musely za zdmi svého domova čelit a zdráháme se jejich svědectví uvěřit. Jsme si jisti, že nám by se nic takového nemohlo stát, a proto přemýšlíme, čím se oběť od nás „normálních“ odlišuje, proč oběť snášela agresi tak dlouho, atd.. Při hledání odpovědi na tyto otázky čerpáme ze svých zkušeností, což nám situaci oběti značně zkreslí a postaví jí do nepříznivého světla. To má za následek, že laická veřejnost se neangažuje ve prospěch oběti a neposkytne jí účinnou pomoc (Voňková, Huňková, 2008). Některé nejčastější mýty o domácím násilí jsou uvedeny v příloze (viz příloha číslo 1).

4.5 Dynamika partnerského násilí, formy partnerského násilí

Domácí násilí je specifické tím, že se odehrává za zavřenými dveřmi. Začíná velmi často nenápadně, ale opakuje se a postupně nabývá na intenzitě, oběť nemá šanci se bránit a násilí končí vážným zraněním, někdy i smrtí. Domácí násilí není jen jednou epizodou, ale představuje složitý, postupně vyvíjející se proces. V konkrétním vztahu má svou historii. Počátky násilí se dají jen těžko rozlišit od projevů nadměrné pozornosti, žárlivosti či péče. Cyklus domácího násilí se pohybuje ve spirále. Střídají se období klidu a útoků, které mají gradující tendenci (Voňková, Huňková, 2008).

Teorie cyklu násilí také vysvětluje skutečnost, že mnoho obětí zůstává v násilném vztahu po dlouhou dobu (v některých případech až desítky let). Předpoklad, že k partnerskému násilí dochází v určitém cyklu, vyslovila jako první Walkerová na základě svých studií týraných žen. Tento předpoklad vychází ze zjištění, že k násilí nedochází stále a ochota oběti zůstat v násilném vztahu je právě udržována tím, že v násilném vztahu jsou i období relativně klidná, která se pak střídají s obdobími útoků (Marvánová–Vargová, Pokorná, 2008).

V násilném vztahu se opakují tyto 3 fáze:

- Láska (usmíření, klid, pozornosti násilného partnera k partnerce);
- Naděje (vše se zlepší, fixace „dobrých chvil“ a „ošklivých chvil“);
- Strach (psychický, fyzický nátlak, má cíl oběť pokořit, donutit chovat se, jak násilník chce).

Partneři ve vztahu mají nerovnoměrné postavení – proti moci násilníka stojí bezmocná ochromená oběť, která nemá prostor projevit svůj názor, protože ví, že ji čeká trest (Projekt AdvoCats for Women, 2008).

Předpokládá se, že střídání vlídného, milujícího chování s násilným udržuje oběť ve vztahu a odrazuje ji k odchodu a nemotivuje násilného partnera ke změně chování. I když se jednotlivé fáze střídají, je obtížné předvídat začátek a konec jednotlivých etap a to zejména s přihlédnutím k různým situačním faktorům, které mohou ovlivnit začátek nebo konec jednotlivých fází násilí (Marvánová–Vargová, Pokorná, 2008).

Nejčastější formy násilí, které agresor používá

➤ Fyzické

Zahrnuje strkání, fackování, bití pěstmi, tahání za vlasy, smýkání, ohrožování zbraní, házení předměty, demolice bytu. Tato forma se může projevit i jako násilí proti oblíbenému zvířeti, v tomto případě to bývá varování oběti agresorem, co ji může potkat.

➤ Psychické

Zahrnuje slovní a citové týrání, zesměšňování na veřejnosti, shazování. Oběti násilí si často stěžují, že jim agresor vyhrožuje, že je dostane do blázince, přijdou o děti. Podsouvají jim, že jsou tlusté, hloupé, líné, neschopné, duševně nemocné. Násilníci neustále vzbuzují a udržují strach oběti. Mezi prostředky nátlaku také patří odpírání spánku, potravy. Poslušnost oběti si také agresor často vynucuje výhrůžkami, že si „něco udělá“, což bude vinou oběti a jejího chování. Dále sem patří vyhrožování zabitím, zničením partnerčiny rodiny, zveřejněním některých nepříjemných faktů a informací, ovlivňování dětí.

➤ Sociální

Má za cíl především izolovat. To znamená zákaz styku s přáteli, rodinou, zablokování telefonu, zamykání. Oběti je dále znemožňováno chodit do práce.

➤ Ekonomické

Zamezení možnosti disponovat finančními prostředky, či legálně je získat, např. chodit do zaměstnání.

➤ Sexuální

Zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou na oběti vynucovány, které podstupují nedobrovolně či s nechutí (Voňková, Huňková 2008).

4.5.1 Psychologické důsledky násilí – syndrom týrané ženy

Prožívané násilí obětí ovlivňuje v mnoha oblastech života. Kromě zdravotních potíží byl prokázán i vliv násilí na výkonnost v zaměstnání, což dále ohrožuje celkovou ekonomickou situaci obětí. Prožité traumatické situace a stres mají dále velmi nepříznivý dopad na psychiku obětí. Výzkumy potvrzují, že u obětí se může rozvinout celá řada poruch chování, deprese, úzkostnost, posttraumatická stresová porucha, alkoholismus a také tzv. syndrom týrané ženy.

Syndrom týrané ženy bývá definován na základě rozvoje charakteristických, fyzických a sociálních symptomů jako jsou deprese, nízké sebevědomí, izolace, znovuprožívání traumatu, naučená bezmocnost, poruchy příjmu potravy, vyčerpanost, bolesti hlavy, zad, vysoký krevní tlak apod., které jsou důsledkem přímé osobní zkušenosti s opakovanými násilnými útoky.

Pro rozvoj syndromu týrané ženy podle Walkerové musí dojít alespoň dvakrát k opakování celého cyklu násilí. Walkerová dále vymezuje čtyři základní charakteristiky tohoto syndromu:

- Žena věří, že násilí nese vinu ona;
- Žena se bojí o svůj život nebo o životy svých dětí;
- Žena má iracionální pocit, že násilník je všudypřítomný a vševědoucí (Marvánová-Vargová, Pokorná, 2008, s. 41).

Týrané ženy vlivem manipulace a izolace násilným partnerem velmi snadno začnou věřit, že jsou méněcenné a nesamostatné a již se nepokouší bránit, protože nevěří, že by nějaká obrana byla možná a že by jí byla tato žena vůbec schopna. Vlivem manipulace dochází ke změně psychických vlastností a způsobu reagování. Prohlubování pocitů bezmocnosti vedou ženu k redukci schopnosti uvažovat, pokud jde o řešení celé situace (Vágnerová, 2008).

Postupně narůstá pocit dezorientace, oběť ztrácí schopnost rozeznat, co je ještě normální a přijatelné a co nikoli. Obranou oběti je manipulace s realitou, specifický způsob vysvětlení, který násilí vidí zdánlivě logickým způsobem a obhájí jeho přítomnost. Mění se i způsob hodnocení pachatele, kdy týraná žena má snahu chování agresora omlouvat a přičítat je něčemu jinému, jako např. agresorově špatné zkušenosti z dětství, nezaměstnanosti, alkoholu apod. Také vyzdvihuje jeho pozitivní stránky, např. stará se o rodinu.

Špatná zkušenost ovlivní i schopnost sociální orientace, kdy týraná žena nedokáže správně odhadnout význam chování různých lidí. Převažuje negativní očekávání, zvyšuje se podezřívavost a ostražitost a také nedůvěra v nabízenou pomoc spolu s přecitlivělým reagováním (Vágnerová, 2008).

5 Dítě a domácí násilí

5.1 Potřeby dítěte, syndrom CAN

Vývoj lidského jedince je složitý proces, jehož součástí je postupné začleňování jedince do společnosti, tzv. socializace. Dítě se socializuje prostřednictvím rodiny, kdy v rodině jsou dítěti vštěpovány určité vzorce společenského chování (Vágnerová, 2008).

V souvislosti s vývojem člověka je třeba okrajově zmínit potřeby a jejich uspokojování nebo neuspokojování v průběhu formování osobnosti. K základním kategoriím potřeb řadíme potřeby biologické a psychické. Biologické potřeby představují dostatek potravy, přiměřené teplo, čistý vzduch, vodu, přístřeší a ochranu před škodlivými vlivy. Mezi psychické potřeby dítěte patří stimulace, potřeba smysluplného světa, potřeba jistoty a bezpečí, potřeba identity a potřeba otevřené budoucnosti (Matoušek, 2003, s. 201-228).

Potřeba jistoty a bezpečí nastupuje ihned po uspokojení biologických potřeb a naplňuje se vytvořením citového vztahu k mateřské osobě, případně jiné dospělé osobě. Později do citového pole dítěte vstupují další objekty, ke kterým dítě navazuje specifický citový vztah (otec, širší rodina, vrstevníci). Nejsou-li tyto potřeby uspokojovány v dostatečné míře a dostatečně dlouho, dochází k deprivaci (Matoušek, 2003, s. 201-228).

Deprivace je úzce spjatá se zanedbáváním dítěte a následně i se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Dunovský, Dytrich a Matějček (1995) definuje týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte takto: „ *jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt* “.

Jedná se tedy o soubor negativních důsledků špatného zacházení s dítětem a jde o poškození dítěte vzniklé týráním zanedbáváním a zneužíváním. Různé způsoby ubližování mohou vést k rozdílným důsledkům, a proto odlišujeme problémy vzniklé deprivací a týráním, zneužíváním a zanedbáváním (Vágnerová, 2008).

Děti, u kterých byl diagnostikován syndrom CAN, trpí např. těmito následky: Úzkost, depresivita, psychosomatické potíže, dochází k narušení sebeobrazu, sníženému sebevědomí, sebeúctě, k disharmonickému vývoji osobnosti, dále k poruchám příjmu potravy, k narušení interpersonálních vztahů. Může také vzniknout závislost na ideologii, alkoholu, drogách a jiných návykových látkách (Dunovský, 1995).

Následky u dětských svědků domácího násilí se velmi podobají následkům, které se vyskytují u dětí s diagnostikovaným syndromem CAN. Proto vývoj dětí, které vyrůstají v rodinách s domácím násilím, je stejně tak ohrožován a poškozován, jako v rodinách, kdy byl zjištěn syndrom CAN (Marvánová-Vargová, Pokorná, 2008).

5.2 Dítě jako svědek v rodině s domácím násilím

Děti žijící v rodinách, kde dochází k citovému, psychickému a fyzickému násilí, i když nejsou přímo jeho cílem, jsou oběťmi situace a často také jedinými svědky násilí, které se odehrává za zavřenými dveřmi. Vyrůstá-li dítě v nevyhovujících podmínkách, má ztížený start do následujících životních etap.

Nemůže řešit běžné „problémy“, které patří k dětství a dospívání, ale je postaveno před mnohem těžší úkol, který jeho věku nepřísluší. Musí čelit situacím, které jsou jeho věku nepochopitelné a samo bez cizí pomoci se s nimi nedokáže vyrovnat (Marvánová - Vargová, Pokorná, 2008).

Domácí násilí poškozuje děti, které jsou jeho účastníky, a to i tehdy, když nejsou jeho přímou obětí, ale jen jeho svědky. Pokud děti vyrůstají v prostředí, kde násilí patří ke stereotypům chování, lze s jistotou předpokládat, že toto skutečně silně ovlivní jejich vývoj. Ukazuje se, že v rodinách, kde je přítomno násilí, bude také zraněno dítě. Dítě je bezbranné, nejslabší členek rodiny, proto samo nedokáže situace reálně vyhodnotit a nemá možnost se účinně bránit (Bednářová, Machová, 2006).

Klíčové pro vývoj násilí bývají patologické vztahy v rodině. Dobře fungující rodina poskytuje všem jejím členům především bezpečí, jistotu, oporu, vzájemnou pomoc a důvěrné prostředí. V rodině jsou dítěti vštěpovány určité vzorce společenského chování, rodina dítěti pomáhá, aby se stalo plnohodnotným členem společnosti. V případě, pokud rodina dobře nefunguje vlivem patologického vztahu, kterým je domácí násilí, jsou děti zcela zásadně poškozovány. Tato zkušenost je ochuzuje o pocit domova, pocit bezpečí a posiluje jejich obavu z ohrožení. Pod tíhou neblahých zkušeností mohou neadekvátně reagovat i na běžné chování svých vrstevníků. Běžné chování mohou považovat za signál nepřátelství, který tak podnítl jejich nepřiměřenou reakci (Vágnerová, 2008).

Když je násilí zaměřeno na matku, která se postupně stává bezmocnou obětí, a dítě má opakovanou zkušenost s jejím ponižováním, ztrácí matka symbolicky kompetence ochránce dětského bezpečí. Dítě ji přestane vnímat jako bytost, u níž by mohlo najít ochranu a oporu.

V případě, že patologické chování rodičů je zaměřeno na dítě a dítě je zanedbáváno, tedy nemá to, co potřebuje, zvyšuje se riziko, že se i děti stanou obětí týrání či zneužívání (Vágnerová, 2008).

5.2.1 Reakce dětí týraných matek a postoj dětí k agresivnímu otci

Děti týraných matek jsou často vývojově opožděné, mají emoční problémy, a také se u nich ve větší míře projevují poruchy chování. Chovají se agresivně, jsou neposlušné, nedokážou řešit konflikty konstruktivně. Neumí ovládat svoje reakce, nejednají ohleduplně, jsou úzkostnější, méně radostné (Vágnerová, 2008).

Hlavním důvodem těchto jejich reakcí je absence přijatelného sociálního vzoru, který tyto děti nemohly pozorovat a napodobovat. Jejich postoj k rodičům je rozporuplný, neví si rady se stávající situací v rodině, proto jejich reakce mohou být různé. Mohou s týranou matkou vytvořit určitou koalici. Snaží se matku bránit, podporovat a pomáhat i za cenu výprasku. Takto reagují většinou dcery. Dívky celou situaci posuzují odpovědně, snaží se ji napravit a také se často stávají prostředníky mezi rodiči, snaží se rodiče usmířit (Vágnerová, 2008).

Matka ale může za této situace ztratit rodičovskou autoritu, děti ji přestávají respektovat nebo se k ní začnou chovat podobným způsobem jako otec. Postoj k agresivnímu otci bývá ještě komplikovanější, může být hostilní, odmítavý, rezervovaný. Chování otce obvykle vyvolává u dětí strach, přejí si, aby z rodiny odešel. Chlapci se ale mohou také s chováním otce ztotožnit, kdy jeho moc jim imponuje a sami se začnou projevovat agresivně.

Zpočátku je to agrese k vrstevníkům, později k různým členům v rodině a nakonec i k matce. Chlapec, který se ztotožnil ve svém chování s otcem, je k matce drzý, bezohledný. Může také dojít k transgeneračnímu procesu, kdy syn převeze po otci nadřazené chování vůči ženám a bude opakovat naučené vzorce chování vůči své partnerce. Děti z těchto rodin neznají jiný model chování, a proto přejímají ten, se kterým mají zkušenost (Vágnerová, 2008).

5.3 Vliv domácího násilí na vývoj a chování dětí

Velmi zajímavý přehled dopadu domácího násilí na děti je uveden v Cleverově studii. Zde je popsán vliv domácího násilí na vybrané oblasti vývoje dítěte (zdraví, intelektuální vývoj dítěte, identita, rodinné a sociální vztahy, emocionální vývoj dítěte a jeho chování) v různých vývojových etapách (viz příloha č. 2).

Z uvedených přehledů je evidentní, že násilí mezi rodiči, stejně tak jako násilí na dětech vede k četným deformacím osobnosti dítěte. Násilnický partner v roli manžela i otce selhává. Nemůže být dobrým identifikačním vzorem pro syna ani dobrým obrazem mužské role pro dceru (Marvánová-Vargová, Pokorná, 2008).

5.4 Reakce dětí na násilí mezi rodiči

Zajímavé jsou údaje o reakcích dětí na násilí mezi rodiči. Asi 20-25% dětí se vměšuje do násilných incidentů (prosí násilnou osobu, aby se zdržela násilného jednání, anebo se pokouší ohroženou osobu bránit). 10% dětí je v průběhu útoků na matku také napadeno. 2% dětí přechází z různých důvodů a motivů na stranu agresora. 25% žen uvádí, že děti o domácím násilí nic netuší. Ale z terapeutické práce s dětmi týraných žen pobývajících v azylových domech vyplývá, že předpoklad matky o nevědomosti dětí je jen její iluzí (*Právo a rodina*, 2007).

Z pohledu domácího násilí lze uvést několik zvlášť traumatizujících situací z pohledu dětí:

➤ **Děti s matkou na útěku před domácím násilím**

I když nejsou k dispozici přesné údaje, zhruba dvě třetiny žen na útěku mají s sebou své děti, jedno a více. Většinou jde o děti mladší 12 let.

Zvláště malé děti (zjištěno pozorováním sociálních pracovníků v azylových domech pro týrané ženy), jsou silně traumatizované domácím násilím. Jsou tak vystrašené, že se nedokážou od matky oddělit, umístění v mateřské školce není možné (*Právo a rodina*, 2007).

Obdobné zkušenosti jsou zaznamenávány poradci ve speciálních poradnách, kdy u malých dětí z rodin postižených domácím násilím se vyskytují vývojové retardace, poruchy koncentrace a spánku, extrémní fixace na matku, školní problémy, zvýšená agresivita apod.. Časté jsou následky i v oblasti tělesného zdraví. Typický je pokles imunity a například zvýšená náchylnost k nemocem z nachlazení (*Právo a rodina*, 2007).

Pracovníci azylových domů odhadují, že 70-80% dětí vyžaduje speciální péči. Nedostává se však finančních a personálních zdrojů k poskytování této speciální péče. Proto lze říci, že pobytem v azylovém domě se situace dětí a matek stává bezpečnější, nikoliv však jednodušší. Totéž platí pro matky s dětmi, které se uchylují ke známým (kamarádkám apod.) nebo rodinným příslušníkům.

➤ **Děti asistující zákrokům policie**

Podle poznatků ze zemí EU, kde se realizuje vykazání, dosahuje přítomnost dětí u policejních zákroků až 53%. Většina dětí je přitom mladších než 12 let. Přivolání policisté na místě většinou komunikují s dětmi, které jsou vylekané, plačící. Někdy mohou být i zraněny.

Některé matky uvádějí, že policisté mají tendenci děti spíše přehlížet. V dokumentaci k případu pak chybí detailní údaje o aktuálním psychickém stavu dětí, což má vliv na pozdější rozhodování ve věci zejména při prodloužení vykazání násilníka.

Policie v ČR je povinna zjišťovat a dokumentovat přítomnost dětí při zásahu v případě domácího násilí a tuto skutečnost ohlásit příslušnému orgánu sociálně právní ochrany dětí pro účel spolupráce a pomoci rodině (*Právo a rodina*, 2007).

➤ Děti v kontaktu s násilnou osobou po odluce rodičů

Obecně platí, že násilní muži se pokoušejí dosáhnout kontroly nad svou partnerkou právě cestou uplatňování svého práva na styk s dětmi, i když v době společného soužití o děti zájem neprojevovali. Ale na druhé straně mohou děti trpět ztrátou kontaktu s otcem a jejich zájmy se mohou dostat do rozporu se zájmy ohrožené matky. Experti se shodují, že v budoucnu je třeba více zahrnout poznatky o dynamice domácího násilí do posuzování živých případů, ve kterých je třeba řešit styk násilného rodiče s dětmi po rozvodu manželství.

Je třeba mít k dispozici specifická pravidla pro mimořádnou situaci, kdy k rozvodu dochází z důvodu domácího násilí (*Právo a rodina*, 2007).

Za jádro problému nepovažovat otázku, zda může být násilný partner dobrým otcem a zda jeho styk se syny a dcerami po rozvodu dětem prospívá či nikoliv. Každý případ je nutno posuzovat individuálně (*Právo a rodina*, 2007).

6 Legislativní opatření v oblasti domácího násilí v ČR

V českém trestním zákoně v platném znění (zákon č. 140/1961 Sb.) zatím neexistuje žádná speciální skutková podstata s názvem „domácí násilí“.

Avšak trestní právo poskytuje ochranu proti útokům proti životu, zdraví a majetku bez rozlišení, zda existoval či existuje příbuzenský či obdobný poměr mezi pachatelem a jeho obětí či nikoliv.

Naplní-li tedy jednání domácího násilníka znaky některého z trestných činů uváděných v trestním zákoně, mělo by být jako trestný čin hodnoceno. V rámci násilných vztahů jsou páčány zejména trestné činy jako je ublížení na zdraví, týrání svěřené osoby, vražda, omezování osobní osoby, vydírání, porušování domovní svobody, znásilnění apod. S platností od 1.7.2004 byl do trestního zákona vložen § 215a), který zavedl novou skutkovou podstatu trestného činu „**týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě**“, kdy za týrání je považováno zlé nakládání vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které poškozená osoba pociťuje jako těžké příkoří (může jít o bití, pálení či jiné tělesné poškozování, ale i psychické a sexuální násilí, vydírání, vyhrožování, nucení k ponižujícím úsluhám, k žebrotě nebo činnostem, které týranou osobu neúměrně fyzicky nebo psychicky zatěžují apod. Může jít o zlé nakládání v oblasti psychické (Voňková, Huňková, 2008).

Nyní podle nového trestního zákoníku č. 40 /2010 Sbírky, který je platný od 1.1. 2010 se jedná o porušení § 199. S §199 také souvisí i institut vykázání , který existuje od 1.1.2007. Zákonem č. 135/2006, kterým se změnily některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, byl do zákona o policii (zákon č. 283/1991 Sb.) vložen institut vykázání agresora ze společného obydlí a zákaz vstupu do něj s povinností policie informovat oběť o možnosti podání návrhu na předběžné opatření a o možnosti využití psychologických, sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem násilí. Tuto pomoc provádí také intervenční centra , což je okamžitá pomoc pro oběť (*Zákony MVCR, 2010*).

Policista, dle shora citovaného zákona, má právo pachatele domácího násilí vykázat až na dobu 10 dnů ze společného bydlení. Pokud pachatel v době vykázání není přítomen ve společném obydlí, je policista oprávněn takové osobě zakázat vstup do společného obydlí, jakož i jeho bezprostředního okolí, a to i v době jeho nepřítomnosti. Osoba, které byl zakázán vstup do společného obydlí, poté nesmí vstupovat na místo, na které se toto rozhodnutí vztahuje. Rozhodnutí o vykázání se vydává bez projednání věci a z úřední povinnosti, přičemž souhlas ohrožené osoby (oběti domácího násilí) se nevyžaduje rozhodnutí o vykázání se vyhotoví do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí. Vyhotovené rozhodnutí se doručí pachateli domácího násilí i oběti domácího násilí (ohrožené osobě). Opis rozhodnutí o vykázání se také do 24 hodin doručí příslušnému intervenčnímu centru (*Zákony MVCR, 2010*).

Oběť domácího násilí také může podat návrh k příslušnému soudu na předběžné opatření podle §76 b) občanského soudního řádu (specifické předběžné opatření s cílem ochrany obětí domácího násilí).

Předběžným opatřením může soud uložit účastníku, proti němuž návrh směřuje, aby dočasně opustil dům či byt společně obývaný s navrhovatelem a aby se zdržel setkávání s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním. Předběžné opatření může trvat jeden měsíc od jeho vykonatelnosti a trvání může být prodlouženo až na dobu jednoho roku od okamžiku jeho nařízení.

Lhůta pro nařízení tohoto předběžného opatření je 48 hodin od podání návrhu. Nedodržení soudem nařízeného předběžného opatření by znamenalo trestný čin maření úředního rozhodnutí (*Zákony MVCR, 2010*).

Určité instituty, které by se daly využít k ochraně obětí domácího násilí, jsou zakotveny v občanském zákoníku jako např. § 5 jmenovaného zákona, který upravuje předběžnou ochranu orgánem státní správy, došlo-li k tzv. **zásahu do pokojného stavu**.

Ten může zásah zakázat nebo uložit, aby byl obnoven předešlý stav. U domácího násilí může jít zejména o rušení pokojného užívání bytu (hlasité hádky atd.) nebo o situaci, kdy jeden z manželů vymění druhému zámek u dveří, brání druhému v užívání bytu (Voňková, Huňková , 2008).

7 Sociální práce s rodinou s výskytem domácího násilí

7.1 Formy pomoci

Pokud uvažujeme o adekvátní pomoci rodině, kde se vyskytuje domácí násilí, měl by převažovat zájem oběti a rodiny. Zahraniční prameny a poradenská praxe Bílého kruhu bezpečí (nezisková organizace, která pomáhá obětem všech trestných činů) potvrzují, že v případech lehčích forem domácího násilí oběti preferují řešení konfliktu, ne však bezpodmínečně pomocí trestního práva. Chtějí tedy pomoc místo trestu. Pro pomáhající to znamená, že by měl upřednostnit neformální způsob řešení konfliktů. Oběti domácího násilí a týrání v rodině vyžadují praktickou i duševní podporu, která je posílí. Podpurné prvky takového zásahu ze strany pomáhajícího profesionála jsou:

1. Materiální pomoc:

- bezpečné bydlení;
- péče o dítě;
- přístup k veřejným službám.

Psychická podpora:

- rady (krátkodobé nebo dlouhodobé);
- vedení k rozhodnosti
- schůzky podporující sebeúctu a sebedůvěru;
- kurzy o výchově dětí;
- skupiny vzájemné podpory.

2. Právní pomoc, která se týká:

- dětí a jejich opatrovnictví;
- majetku;
- finanční podpory;
- sociální podpory; (Bednářová, Macková, 2006).

Mezi formy pomoci obětem lze dále zařadit telefonickou krizovou linku, kdy volající oběti je v případě potřeby poskytnuta krizová intervence nebo obdrží konkrétní informace o možných formách pomoci v její aktuální situaci. Dále je možné využít i internetové poradenství, kdy lze poskytovat potřebné rady formou e-mailů nebo na speciálních webových stránkách může oběť nalézt potřebné informace. Ve zvlášť závažných případech je nutné obětem domácího násilí zajistit bezpečné bydlení na dobu určitou, zpravidla na půl roku až jeden rok v azylových domech s utajeným pobytem. V těchto domech je vytvořen speciální program pro dospělé i dětské oběti domácího násilí. Po ukončení pobytu v tomto typu azylového domu existuje ještě navazující pobytový program, kdy sice oběť již nebydlí v azylovém domě s utajenou adresou, ale ještě i nadále potřebuje odbornou pomoc (Bednářová, Macková, 2006).

V některých případech může být formou následné pomoci také sociální byt, ve kterém má oběť po určité době možnost s dopomocí samostatně žít a začlenit se znovu po násilné izolaci agresorem do normálního života. Jde o určitou podobnost s „domem na půli cesty“, který je určen pro mladistvé odcházející z dětských domovů a ústavů (Bednářová, Macková, 2006).

Pomoc obětem partnerského nebo domácího násilí poskytují státní i nestátní zařízení. Mezi státní subjekty poskytující pomoc lze zařadit zdravotnická zařízení, městské úřady s rozšířenou působností – orgány sociálně právní ochrany, orgány činné v trestním řízení (policie, soudy). Významná pomoc pro oběti domácího násilí je poskytována nestátními subjekty, což jsou poradenská centra, krizová a intervenční centra, jejichž výčet je uveden v příloze č. 3 (Marvánová-Vargová, Pokorná, 2008).

7.2 Práce s obětí domácího násilí

Pomáhající profesionálové musí mít na paměti, že oběť, která u nich hledá pomoc, se často cítí být zahanbená, ponížená, vystrašená nebo dokonce odpovědná za vše, co se jí stalo. Oběť potřebuje zejména podporu na vybudování vnitřní síly pro další postup a řešení její situace. Základem komunikace s oběťmi domácího násilí je předpoklad, že nejsou odpovědné za násilí agresora. Pracovníci musí oběť podpořit, aby se rozhodla sama, ovšem prioritou je bezpečnost oběti. Pomoc je oběti nabízena tak, aby pokud možno vycházela z jejích představ a byla pro ni přijatelná a únosná. Pracovník by neměl vnucovat svá rozhodnutí, které učinil. K zásadním doporučením pro sociální práci s obětí patří: (Matoušek, 2005)

- vhodná komunikace;
- poskytnutí informací (kontakty na policii, na organizace, které se zabývají pomocí obětem, na azylové domy);
- odhad rizika dalších incidentů (tam, kde je riziko velmi vysoké, vypracovat krizový plán);
- odhad zdravotních rizik pro oběť, případně její děti;
- přesné a podrobné dokumentování případu a přijatých opatření.

Velmi důležitá je pro další práci s obětí domácího násilí umění komunikace. Zásady komunikace s obětí jsou tyto:

- empatie, aktivní naslouchání ;
- upřímnost (nezamlčovat složitost řešení problému domácího násilí);
- porozumění (nepodmiňovat pomoc opuštěním tyrana);
- zjišťování míry ohrožení
- stimulace vnitřních sil oběti, pěstování sebeúcty, sebevědomí; (Matoušek, 2005)

8 Shrnutí teoretické části

Z poznatků získaných v první kapitole můžeme konstatovat, že rodina je pro dítě jedinečná a nenahraditelná. Může se však stát i zdrojem zátěže pro své členy, pokud nebude dostatečně plnit své funkce. Základní funkce rodiny jsou biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, emoční a socializačně výchovná. Měřítkem hodnocení rodiny jsou základní ukazatele funkčnosti rodiny, mezi něž patří složení rodiny, stabilita rodiny, sociální a ekonomická situace, osobnost rodičů, osobnosti sourozenců, zájem o dítě a péče o dítě.

Na základě funkčnosti můžeme rodiny zařazovat podle různých typologií. Nejznámější je Dunovského typologie, která dělí rodiny na: funkční, problémové, dysfunkční a afunkční. Typologie rodiny, která byla použita pro výzkum v praktické části práce, je typologie podle Voilandové a Buella, kdy rodiny můžeme rozdělit na perfekcionista, nepřiměřené, egocentrické a asociální.

V druhé kapitole jsou zmíněny důležité, přímo související pojmy s domácím násilím. Jedná se o agresi, agresivitu, agresivní chování, kde společným jmenovatelem těchto pojmů je druh chování nebo pohotovost k tomuto chování s cílem ublížit a zároveň toto chování lze chápat jako porušení sociálních norem. Agresivní jednání však také patří mezi běžně existující formy lidského chování. Problémem se stává v případě, pokud intenzita agrese překročí nastavení sociální nebo právní normy nebo není přiměřená podnětu. K příčinám vzniku agresivity můžeme zařadit dědičnost, biologické předpoklady, duševní choroby a nesmíme opomenout ani vlivy prostředí. Zejména pak sociokulturní dispozice a převzaté vzorce chování z orientační rodiny a jejich přenos do rodiny prokreační a dále vliv masmédií, politické a ideologické vlivy. Třetí a čtvrtá kapitola je věnována historickému kontextu domácího násilí a dále je zde představeno domácí násilí jako sociálně patologický jev v kontextu sociální práce s rodinou. Různé podoby násilí bohužel stále ještě patří k životu současné společnosti.

Dosud ještě nebyly překonány všechny mýty o domácím násilí.

Domácí násilí lze obecně rozlišit na partnerské a mezigenerační. Oběťmi násilí v rodině mohou stát ženy, děti, muži, senioři nebo zdravotně postižení. Tato práce je především zaměřena na děti jako svědky domácího násilí, což je obsahem 5. kapitoly. Ukazuje se, že v rodinách, kde je přítomno násilí, je vyšší pravděpodobnost, že bude zraněno také dítě; dítě jako nejslabší člen rodiny je vůči domácímu násilí bezradné a samo nedokáže situaci reálně vyhodnotit a účinně se bránit. Děti, které vyrůstají v rodině s přítomností domácího násilí, jsou silně traumatizovány a negativní zážitky se odrážejí i v jejich dospělém životě. Tyto negativní zkušenosti z dětství ovlivňují v dospělosti plnění partnerské a rodičovské role většinou tím, že se chovají stejně jako jejich rodiče. Chování rodičů se pro ně stalo vzorem a je transgeneračně přenášeno.

Domácí násilí má dále negativní dopad i na chování dětí. Děti týraných matek jsou často vývojově opožděné, mají emoční problémy, objevují se poruchy v chování. Domácí násilí vnímají jinak chlapci, kteří se většinou s agresivním otcem ztotožňují, a jinak dívky, které se staví na stranu matky, brání ji a později se stávají podřízenými ve vztazích. Utváří s matkou koalici, snaží se celou situaci napravit.

Oběti domácího násilí a týrání v rodině potřebují bezpodmínečně zásah profesionála, a to jak formou materiální pomoci, tak i psychické podpory a právní pomoci.

Praktická část

9 Projekt

V centru zájmu bakalářské práce stojí rodiny s výskytem domácího násilí. Dané téma je v současné době považováno za velmi aktuální a vybrala jsem si ho také proto, že pracuji s dětmi ohroženými syndromem CAN a s rodinami, kde děti jsou svědky či přímými účastníky domácího násilí. Průzkum v praktické části byl proveden prostřednictvím analýzy úředních dokumentů oddělení sociálně právní ochrany dětí, odboru sociálních věcí Městského úřadu Prachatic, kde pracuji jako sociální pracovnice. Městský úřad Prachatic patří mezi úřady s rozšířenou působností, kdy zajišťuje i výkon státní správy. Město Prachatic patří do Jihočeského kraje a má přes 10.000 obyvatel. Svojí populační velikostí se řadí mezi menší okresní města.

Na odboru sociálních věcí Městského úřadu Prachatic fungují 3 oddělení ,
a to:

- 1) sociálně právní ochrana dětí a mládeže
- 2) dávkové oddělení
- 3) oddělení sociální péče

Oddělení sociálně právní ochrany v Prachaticích zajišťuje:

- výkon samosprávných činností a výkon státní správy na úseku sociálně právní ochrany dětí dle zvláštních zákonů;
- náhradní rodinnou péči (pěstounská péče a osvojení);
- výkon opatrovnictví nezletilých dětí;
- sledování ústavní a ochranné výchovy;
- výkon funkce kurátora pro mládež;
- agenda dětí se syndromem CAN a rodin s dětmi, kde se vyskytlo domácí násilí (www.mestoPrachatic).

9.1 Cíl práce a výzkumné předpoklady

Rodina by měla být pro dítě tím nejdůležitějším místem pro uspokojování všech jeho potřeb od těch základních až po ty, které stojí v Maslowově pyramidě potřeb nejvýše a zároveň také nejvýznamnějším socializačním prostředím. Někdy se však stává prostředí rodiny dítěti spíše zátěží, což je i v případě výskytu domácího násilí v rodině, kdy je dítěti ubližováno i když je jen v roli svědka. Proto cílem práce je najít odpověď na otázku: **Jaký typ rodin podle stanovené typologie s výskytem domácího násilí převažuje a je nejčastěji zachycen odborem sociálních věcí Městského úřadu Prachatice v letech 2007, 2008, 2009 v regionu Prachatice a jak se domácí násilí odrazilo na chování, případně vývoji přítomných dětí.**

Výzkumné předpoklady:

- **předpoklad č. 1:** Domácí násilí mezi rodiči se bude nejčastěji vyskytovat v rodinách asociálních a egocentrických.
- **předpoklad č. 2:** Ve zkoumaných rodinách s výskytem domácího násilí bude pravděpodobně převládat forma fyzického násilí.
- **předpoklad č. 3:** Pokud dítě bylo svědkem domácího násilí mezi rodiči ve zkoumaných rodinách, měla by být tímto výzkumem prokázána nějaká změna v chování dítěte.

9.2 Metodika šetření

Průzkum rodin s dětmi, kde bylo zaznamenáno domácí násilí, byl uskutečněn za použití techniky analýzy úředních dokumentů a archivních spisů jednotlivých případů Městského úřadu Prachatice, odboru sociálních věcí, odd. sociálně právní ochrany dětí a mládeže. Disman (2002) definuje obsahovou analýzu takto: *„Obsahová analýza je kvantitativní objektivní analýza sdělení jakéhokoliv druhu. Může se zabývat třeba obsahem, formou, autorem, adresátem. Je též důležitým nástrojem pro organizování záznamů získaných kvalitativními postupy. Organizačně se podobá výzkumu – vychází z pracovních hypotéz, ze souboru sdělení vybírá vzorek....“*

Jsou zde možná i určitá rizika výzkumu, např. zkreslení – úmyslné, dané různými metodologiemi záznamu (Disman, 2002, s. 9). Toto riziko bylo eliminováno tím, že se všemi rodinami jsem pracovala osobně a záznam případu do archivního spisu se řídil stejným postupem. Šetření v rodinách, případně jiných zařízeních mělo také standardní postup, běžně užívaný v praxi sociálního pracovníka.

Rodinu s dětmi, kde se vyskytlo domácí násilí, jsem zařadila s použitím uváděné typologie. Typy rodin podle Voilandové a Buela jsou odvozeny od přednosti domácnosti nebo obou dospělých, kteří svým vlivem působí na fungování celé domácnosti. Jedná se v podstatě o nepřímou úměrnost, která představuje postupný úbytek schopností zvládat těžkosti s nárůstem nároků na pomáhajícího pracovníka.

Podle klasifikace, kterou podali uvedení odborníci jsou rodiny rozděleny do 4 typů:

➤ **Perfekcionistické rodiny** (represivní, úzkostné, neurotické, utažené)

V těchto rodinách jeden nebo oba dospělí nadměrně zdůrazňují žádoucí způsoby chování a překročení stanovených norem je provázeno vysokou úzkostí. Jsou velmi konformní s většinovou kulturou. Vyžadují od svých členů úspěšnost ve všech situacích. Pokud jsou do těchto rodin vtahováni pracovníci orgánů sociálně právní ochrany, pak je to jen za účelem rozvodu. Případné problémy v rodině jsou schopni vyřešit bez cizího zásahu. Pokud se již obrátí se žádostí o pomoc, spolupracují.

➤ **Nepřiměřené rodiny** (nezralé, neadekvátní, dětinské, externě závislé rodiny)

Jeden nebo oba dospělí spoléhají při řešení problémů, které funkční rodiny dokážou řešit sami, na pomoc zvenčí. Tu nachází v širší rodině, ve své komunitě, případně vyhledají pomoc u pracovníků sociálních služeb. V těchto rodinách je oslabena schopnost předvídat, co se budoucnu stane a také někdy i špatně vyhodnocují to, co se děje nyní. Potíže jsou nečastěji při obstarávání peněz, hospodaření s nimi, a s výchovou dětí. Nejsou zde obvyklé antisociální tendence. Při dobrém a dlouhodobém vedení sociálních pracovníků bývají dobře ovlivnitelné.

➤ **Egocentrické rodiny** (prestižní, chladné, rozštěpené rodiny)

Rodina s jedním dospělým, (v tom případě většinou s otcem) nebo oběma dospělými zaneprázdněnými svou společenskou kariérou. V těchto rodinách nechybí finanční prostředky, ale tyto jsou vydávány především neprestižní záležitosti. Členové rodiny mají k sobě spíše účelové vztahy, jedinec má cenu, pokud uspokojí potřebu někoho jiného nebo dobře navenek reprezentuje rodinu. Manželský nesoulad je v těchto rodinách častý, vyskytuje se i násilí mezi parterý, ale to je pokud možno tajeno.

Děti někdy zanedbávají školní docházku a mají další související predelikventní projevy. U dětí se vyskytují i psychiatrické potíže. Pomoc zvenčí je ze strany těchto rodin chápána se silnou ambivalencí a mají sklon je využívat pro dosažení svého individuálního zájmu. Výsledek práce s těmito rodinami je velmi nejistý.

➤ **Asociální rodiny** (impulzivní, agresivní, deviantní a delikventní rodiny)

Vyznačují se nedostatkem hodnotového i sociálního napojení na společnost. Uspokojování svých potřeb řeší zcela bez ohledu na platné právní normy. Vztahy v rodinách jsou mělké, neodpovědné. Svazek mezi dospělými vznikl náhle, narození dítěte je neplánované, nechtěné. Rodiče jsou ochotni někdy dát své děti k adopci. V rodinách se často vyskytuje zanedbávání a zneužívání dětí, projevy fyzické agresivity jsou i mezi dospělými. Dospělí nechodí pravidelně do práce, je zde časté zneužívání návykových látek, zejména alkoholu. Potíže těchto rodin řeší orgány státu, případně i orgány v trestně právním řízení (Matoušek, 2003 s. 194-196).

Abych adekvátně zařadila rodinu do správné kategorie, bylo třeba ještě sledovat základní ukazatele funkčnosti rodiny, které jsou pro zvolenou typologii dané:

- Kulturní a hodnotová orientace rodiny;
- Nasycení základních potřeb jednotlivých členů rodiny (jídlo, ošacení, teplo, bezpečí, hygiena, soukromí);
- Stav domácnosti z hlediska potřeb členů rodiny;
- Funkčnost rodičovského systému (kvalita vztahu k dětem);
- Hodnocení vývoje dětí (s ohledem na emocionalitu a sociální vztahy, u školních dětí je významný i postoj ke škole a studijní výsledky);
- Funkčnost manželského systému emocionální posouzení vztahu, existence sdílených zájmů, dlouhodobé konflikty a způsob jejich řešení;
- Vztahy členů rodiny k širšímu příbuzenstvu;
- Vztahy k institucím pro rodinu významných (místní úřady, školy, zaměstnavatelé rodičů);
- Jiné významné sociální vazby členů rodiny (sousedé, přátelé);
- Zaměstnání rodičů, jeho perspektiva, pracovní spokojenost;
- Materiální zdroje, které má rodina k dispozici a způsob rozhodování o nich ;
- Styl komunikace (Matoušek, 2003 s. 194-196).

Ukazatele funkčnosti rodin uvedené typologie jsou srovnatelné s diagnostickými kritérii hodnocení rodiny podle Dunovského (složení rodiny, stabilita rodiny, sociální a ekonomická situace, osobnost rodičů, osobnost sourozenců, osobnost dítěte, zájem o dítě, péče o dítě). Pro srovnání uvádím v příloze č. 5 dotazník funkčnosti rodin (Dunovský, 1999, s. 102-107).

Dále jsem zjistila o jaký druh násilí se v rodině jednalo (záznam z policie, záznam ze šetření). Vzhledem k tomu, že v rámci pomoci rodině spolupracuji se školskými a výchovnými zařízeními, které děti navštěvují a dále i s jinými odborníky pomáhajícími profesí (psycholog, terapeut, intervenční centrum), mohu zjistit, jaký vliv má domácí násilí na děti, které jsou svědky násilných střetů rodičů. Informace o vlivu domácího násilí na děti jsem získala buď osobním kontaktem v příslušné instituci nebo z písemné zprávy, která byla poskytnuta pro služební účely, případně pro orgány činné v trestním řízení. Získané údaje jsou zpracovány s ohledem na zachování soukromí respondentů, nikde nejsou použita jména nebo jiná identifikační data.

9.3 Výzkumný vzorek

Základním souborem pro průzkum byly rodiny s dětmi, kde se vyskytlo domácí násilí od roku 2007 do roku 2009 evidované na odd. sociálně právní ochrany Městského úřadu Prachatice. Jako indikátor pro výzkumný soubor jsem použila úřední oznámení policie ČR o výskytu domácího násilí v rodině za přítomnosti dítěte.

Vzhledem k tomu, že OSPOD z organizačních důvodů nečiní depistáž (aktivní vyhledávání) rodin s výskytem domácího násilí, o předmětném problému se většinou dozvídá jen z oznámení policie, případně z anonymního oznámení občana. Domácí násilí v rodinách s dětmi se začalo sledovat a evidovat na oddělení sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu Prachatice až od roku 2007.

9.4 Zpracování dat

Za rok 2007 - 2009 bylo policií ČR oznámeno Městskému úřadu Prachatice, odboru sociálních věcí celkem 22 rodin s výskytem domácího násilí s přítomností dítěte, kde policie zasahovala. Žádný výskyt domácího násilí v rodině nebyl oznámen anonymně. Rodiny s dětmi jsou evidovány v rejstřících domácího násilí v jednotlivých letech od roku 2007. Pro každý případ domácího násilí je veden spis, kde je podrobně zaznamenán průběh případu, práce s rodinou a zjištěné důsledky dopadu domácího násilí na přítomné děti. Ve všech zkoumaných rodinách bylo prováděno průběžně sociální šetření přímo v rodině, ale také i ve výchovných zařízeních, které děti navštěvovaly. Při sociální práci s rodinou je nutná i spolupráce s pediatrií. Proto bylo možné zjišťovat změny zdravotního stavu, vývoje a chování dětí na základě sdělení uváděných institucí. Přítomnost přímo v rodině mně umožnila také pozorovat, jak se dítě chová, jeho reakce na různé podněty a také, jaká je jeho interakce s matkou.

V perfekcionista rodinách byly prováděny pohovory s dětmi a zjišťována jejich přání (pokud bylo dítě schopné vzhledem k věku přání sdělit) u koho z rodičů by chtělo po rozvodu vyrůstat. Sdělené přání dítěte je důležitým podkladem pro rozhodnutí soudu o jeho budoucí výchově a výživě po rozvodu rodičů.

Průzkum byl prováděn v měsíci únoru 2010 na oddělení sociálně právní ochrany dětí v kanceláři mého místa výkonu práce s využitím výpočetní techniky (databáze rejstříků). Podle evidence v rejstříku byla vypsána všechna evidenční čísla spisů a spisy byly následovně vyhledány ve spisovně oddělení.

22 rodin bylo typově zařazeno (graf č. 2), zjištěna forma domácího násilí (graf č. 1) a vliv násilí na chování případně vývoj dítěte. V těchto rodinách vyrůstá celkem 37 dětí, z toho 19 chlapců a 18 dívek. U 6 dětí (4 dívky a 2 chlapci) se nepodařilo zjistit dopad násilí na chování těchto dětí, protože rodiny se odstěhovaly mimo působnost úřadu.

Následuje chronologicky seřazený popis rodin, kde je rodina typově zařazena na základě zvolené typologie podle Voilandové a Buella, zjištěna forma násilí, uveden počet vyrůstajících dětí, jejich věk, pohlaví a zjištěný dopad domácího násilí na jejich chování, případně vývoj. V rodině číslo 5 byl agresor pouze vykázán a nebyl souzen. V rodinách číslo 4,7,11 byl vykázán a odsouzen, v rodinách č. 12,13,14 nebyl agresor vykázán, ale odsouzen.

2007

Rodina č. 1

Typové zařazení: **perfekcionistická**

Provedeným šetřením bylo zjištěno, že v rodině vyrůstá jeden chlapec ve věku 10 let, forma násilí v rodině zjištěna jako kombinace fyzického i psychického násilí. Matka podala návrh na rozvod manželství pro dlouhotrvající neshody a nefunkčnost manželství. Spory rodičů v rámci před rozvodem byly spouštěčem agrese. Pohovorem s chlapcem zjištěno, že si přeje být s matkou, otce se bojí, nesouhlasí s jeho jednáním vůči matce. Uvedl, že se nechce s otcem po rozvodu stýkat, má z něho strach, nelíbí se mu otcovo chování k matce. Ze zprávy školy a vyjádření třídní učitelky zjištěno, že došlo ke zhoršení prospěchu, chlapec si nevěří, bojí se neúspěchu.

Dopady násilí na dítě:

Chlapec má narušenou sebedůvěru, zhoršil se ve školním prospěchu, má strach z otce, rodiče se rozvedli, chlapec odmítá kontakt s otcem po rozvodu.

Rodina č. 2

Typové zařazení: **nepřiměřená**

Provedeným šetřením bylo zjištěno, že v rodině vyrůstá jedna dívka ve věku 5 let, forma násilí v rodině byla zjištěna jako fyzická. Rodiče stále vedou společnou domácnost. Matka je těhotná a se stávajícím partnerem očekává narození dalšího dítěte. Dívka je tělesně postižená, snížená pohyblivost, jedná se o neurologicky sledovanou pacientku pro epileptické záchvaty. Rodina je nedostatečně materiálně zajištěná, spouštěčem agrese byla ekonomická situace v rodině. Partner matky pracoval jen příležitostně, matka byla v domácnosti a celodenně pečovala o dceru. Kontakt s dívkou nebylo možné navázat, byla velmi vystrašená, plačtivá. Lékařka upozorňovala na zhoršení celkového psychického stavu, častější epileptické záchvaty, bylo nutné přidat medikaci.

Dopady násilí na dítě:

Dívce se zhoršil zdravotní stav z pohledu neurologa (neurologicky sledovaná pacientka), trpí častějšími záchvaty epilepsie, je více plačtivá.

Rodina č. 3

Typové zařazení: **nepřiměřená**

V rodině vyrůstají 3 děti, 2 chlapci a 1 dívka. Chlapci jsou ve věku 8 a 2 let. Dívka je 7 letá, forma násilí v rodině byla zjištěna jako fyzická. Rodiče spolu žili. Šetřením se nepodařilo zjistit bližší informace, protože rodina se odstěhovala mimo působnost úřadu.

Dopady násilí na dítě:

Nepodařilo se zjistit, rodina se odstěhovala mimo působnost MěÚ Prachatice.

Rodina č. 4

Typové zařazení: **asociální**

V rodině vyrůstají 2 děti, 13 letý chlapec a 11 letá dívka, forma násilí byla zjištěna jako fyzická. Rodina je v evidenci úřadu pro opakované domácí násilí ze strany otce dětí. Partner matky a otec dětí je alkoholik, kdy nepřiměřené požití alkoholu bylo impulzem pro fyzické napadání matky dětí. Oba rodiče stále společně žijí i přes opakované vykazání otce ze strany policie. Ze zpráv školy a sdělení třídních učitelů se podařilo zjistit, že chlapec má poruchy chování, je agresivní ke svému okolí i k výchovným autoritám, zejména ženám. Ve svém vyjadřování používá vulgarismy. Sestra je naopak velmi tichá, nevýrazného projevu, špatně komunikuje. Trpí různými komplexy, špatně se učí. Škola se snaží zapojit ji do některých aktivit, kde by mohla uspět.

Dopady násilí na děti:

U chlapce byly zjištěny poruchy chování a agresivita vůči spolužákům ve škole, vůči autoritám je vulgární, drzý a neomalený. Dívka má chabý jazykový projev, je nízkého intelektu a má i nízké sebevědomí. Agresor (přítel matky) byl vykazán, trestně stíhán a odsouzen. Matka se k příteli opakovaně vrátila.

Rodina č. 5

Typové zařazení: **perfekcionistická**

V rodině vyrůstají 2 děti, 6 měsíční chlapec a 6 letá dívka, forma násilí fyzická. Rodiče se rozvedli. Děti zůstaly s matkou. Násilí v rodině začalo v době, kdy matka podala návrh na rozvod manželství, vztah mezi rodiči nefungoval asi po dobu jednoho roku. Matka navázala známost za trvání manželství. Spouštěčem agrese byla matčina známost a dále i nadměrné požívání alkoholu ze strany otce dětí v době před rozvodem. Výchova dětí byla spíše na matce, otec pracoval mimo bydliště. K rodině jezdil na víkendy. Ekonomická úroveň rodiny byla dobrá. Při šetření v rodině v době před rozvodem bylo evidentní, že chlapec často plakal, pokud ho matka uspala, spal jen krátce, budil se s pláčem. Matka byla velmi unavená a v napětí. Dceru nadměrně kárala za špatné známky ve škole. Matka se svěřila s nočním pomočováním dcery dětské lékařce. Doporučeno psychologické vyšetření. Při návštěvě školy bylo zjištěno velmi úzkostné chování, pokles aktivity. Pro opakované násilí byl otec z bytu vykázán.

Dopady násilí na děti:

Chlapec byl velmi dráždivý, často plakal a trpěl poruchami spánku.

U dívky se objevilo noční pomočování a noční děsy, zhoršila se v prospěchu ve škole, měla pomalejší pracovní tempo, byla zvýšeně úzkostná.

Agresor (otec dětí) byl vykázán, souzen nebyl

Rodina č. 6

Typové zařazení: **perfekcionistická**

V rodině vyrůstala dvojčata chlapec a dívka ve věku 7 let, forma násilí rodině byla zjištěná jako fyzická. Rodiče se rozvedli, matka s dětmi se odstěhovala již v době rozvodu ke svým rodičům. Násilí v rodině bylo jen ojedinělé. Otec dětí nesouhlasil s rozvodem a chtěl zabránit matce v odchodu z domácnosti. Měl obavy, že ztratí kontakty s dětmi. Proto matku fyzicky napadl.

Dopady násilí na děti:

Nepodařilo se zjistit, rodina se odstěhovala mimo působnost MěÚ Prachatice.

Rodina č. 7

Typové zařazení: **asociální**

V rodině vyrůstá 1 dívka ve věku 6 let, forma násilí byla zjištěna jako fyzická. Šetřením prokázáno, že ekonomická úroveň rodiny je velmi nízká. Ani jeden z rodičů nepracuje. Rodina pobírá jen dávky státu. Otec dívky je notorický alkoholik. V opilosti matku brutálně napadal, matka vždy musela vyhledat lékařské ošetření. V jednom případě matku i dítě ohrožoval motorovou pilou. Útoky na matku se vždy děly v přítomnosti dcery. Ve spolupráci s dětskou lékařkou navrhnutá psychoterapie. Výchova dítěte téměř žádná, nespolupráce se školou. Ve škole se dívka jeví zakřiknutě, není připravená na vyučování, často jí chybí pomůcky, je nevyspalá, občas zanedbaná hygiena (zápach moči). Rodiče zatím stále žijí společně.

Dopady násilí na dítě:

Dívka byla často nemocná, v noci se pomočovala, budila se, měla noční děsy, úzkostná.

Otec dívky byl vykázán z bytu, trestně stíhán a podmíněčně odsouzen.

2008

Rodina č. 8

Typové zařazení: **perfekcionistická**

V rodině vyrůstají 2 dívky ve věku 10 a 12 let, forma násilí v rodině byla zjištěna jako psychická. Rodiče se rozvedli, dívky zůstaly s matkou. Do rozvodu manželství nebyly v rodině problémy, v období před rozvodem byla situace velmi vypjatá a vyvrcholila psychickým terorem ze strany otce, kdy matku slovně urážel, vyhrožoval jí fyzickou agresí, podezříval z nevěry. Matka ještě před rozvodem opustila společnou domácnost a i s dětmi odešla ke své sestře.

Dopady násilí na děti:

Nebyly zjištěny, rodina se odstěhovala mimo působnost Městského úřadu Prachatice.

Rodina č. 9

Typové zařazení: perfekcionista

V rodině vyrůstá jeden tříletý chlapec, forma násilí byla zjištěna jako kombinace psychického a fyzického. Rodiče se rozvedli, dítě zůstalo s matkou. K fyzickému násilí došlo v době rozvodového řízení, v době před podáním návrhu na rozvod byla v rodině psychická forma násilí. Při šetření v rodině se matka svěřila, že manžel jí neustále něco vyčítá, ponižuje ji, křičí na ni před synem, obviňuje ji, že je špatná matka, protože je syn stále nemocný a nemluví. Důvodem k rozvodu manželství byla známost otce s jinou ženou. Při konzultaci o zdravotním stavu dítěte s lékařkou bylo potvrzeno, že častější nemocnost a omezená komunikace jsou spojeny s nezdravým ovzduším v rodině.

Dopady násilí na dítě:

Chlapec byl často nemocný, špatně komunikoval, byl uzavřený a trpěl poruchami spánku.

Rodina č. 10

Typové zařazení: nepřiměřená

V rodině vyrůstá jedna dívka ve věku 1 roku, forma násilí byla zjištěna jako psychická. Rodiče stále spolu žijí. Matka velmi mladá a nezkušená, přítel a otec dítěte je o 16 let starší, rozvedený, má další 2 děti z předchozích vztahů. Jejich známost byla náhodná, narození dcery zcela neplánované, nechtěné. Finanční problémy, problémy s bydlením, vyhrůžky a manipulace ze strany partnera (neschopná matka, neumí hospodařit, neumí vařit, nezvládá domácnost). Potřeby dítěte byly nedostatečně pokrývány. Verbální agrese partnera vůči matce byla i v přítomnosti dětské lékařky při preventivních kontrolách dítěte. Při šetření v rodině bylo dítě většinou neklidné, plačtivé, častá onemocnění horních cest dýchacích, průjmů apod..

Dopady násilí na dítě:

Dívka byla častěji nemocná, během dne se projevoval zvýšený neklid a plačtivost.

Rodina č. 11

Typové zařazení: perfekcionista

V rodině vyrůstá jeden chlapec ve věku 8 let, forma násilí byla zjištěna jako kombinace psychického a fyzického. Rodiče se rozvedli, chlapec zůstal s matkou. Fyzické i psychické násilí bylo důvodem k rozvodu. Matka velmi dlouho situaci tajila i přes častá poranění (zlomeniny, zhmožděny; pokud vyhledala lékařské ošetření, jejich původ tajila. Oznámení policii bylo matkou učiněno až po způsobené zlomenině ruky a otřesu mozku, což si vyžádalo hospitalizaci matky. Důvodem sporu byla výchova syna po rozvodu manželství, kdy oba rodiče požadovali svěření dítěte do vlastní péče. Rodina navenek velmi spořádaná, ekonomická úroveň dobrá, otec aktivní, měl hodně zájmů. Škola signalizovala citovou labilitu chlapce, nápadnou uzavřenost a úzkostnost a dále jeho neochotu mluvit o své rodině. Pro rozhodnutí soudu o výchově dítěte byl vypracován znalecký posudek, který doporučil svěření syna matce s tím, že bude s otcem umožněn široký kontakt. Vyšetřením dítěte soudními znalci byla také zjištěna velká vyčerpanost z konfliktního vztahu rodičů. Chlapec má otce rád, ale nesouhlasí s jeho chováním vůči matce. Je nejistý z budoucnosti, proto jeho labilita a úzkostné stavy. Má strach mít rád otce, protože ubližuje matce.

Dopady násilí na dítě:

U chlapce se projevila zvýšená citová labilita, uzavřenost a úzkostné stavy.

Agresor (otec) byl trestně stíhán a podmíněčně odsouzen.

2009

Rodina č. 12

Typové zařazení: perfekcionista

V rodině vyrůstá jeden 9 letý chlapec, forma násilí byla zjištěna jako kombinace fyzického a psychického. Rodiče se rozvedli, chlapec zůstal s matkou. Agrese ze strany manžela vyvrcholila v době podání návrhu na rozvod, kdy hádky a spory rodičů byly téměř každodenní. Manžel chtěl odejít z rodiny k jiné ženě, manželka se mu snažila zabránit a spor vyvrcholil fyzickou agresí. Do fyzického napadení byla forma násilí spíše psychického rázu (ponižování, kritika domácnosti, vzhledu, chování). Ze šetření v rodině a zprávy školy, kam chlapec chodil, vyplynula nápadná uzavřenost, neochota komunikovat a střídání nálad.

Dopady násilí na dítě:

Chlapec je uzavřený a má problémy s komunikací.

Agresor (otec) byl trestně stíhán a podmíněčně odsouzen.

Rodina č. 13

Typové zařazení: **nepřiměřená**

V rodině vyrůstají 3 děti, 2 dívky ve věku 4 a 2 roky a tříletý chlapec.

Forma násilí byla fyzická s následkem smrti matky. Rodina podrobně popsána v kazuistice.

Dopady násilí na děti:

2 letá dívka byla často nemocná, byla zvýšeně citlivá a plačtivá. Trpěla poruchami spánku.

U 4 leté dívky se objevilo noční pomočování, noční děsy, poruchy spánku společně se zvýšenou citlivostí a plačtivostí.

3 letý chlapec začal být v MŠ agresivní, bil děti, bral jim hračky, byl neklidný a nervózní. Měl chabý jazykový projev nepřiměřený jeho věku.

Agresor (otec nejmladšího dítěte) byl vzat do vazby, odsouzen na 14 let ve vězení se zvýšenou ostrahou.

Rodina č. 14

Typové zařazení: **perfekcionistická**

V rodině vyrůstají 4 děti, 3 chlapci ve věku 9,12 a 14 let a 4 letá dívka.

Forma násilí byla zjištěná psychická. Rodina navenek spořádaná, otec pracovitý, koníčky, zájmy, věnuje se amatérskému fotografování, pořádá výstavy. Výchovu a starost o domácnost přenechával výhradně matce. Matka proto pracovala jen na částečný úvazek. Vydělané peníze odevzdávala společně s výplatním dokladem. Oba rodiče věřící, otec svou víru vůči matce zneužíval v tom, že ji nutil k absolutní poslušnosti a pokoře ve vztahu k sobě. Utvrzoval ji v tom, že žena bez muže nic nedokáže a neznamená, ekonomicky vedl domácnost, rozhodoval o všem, matka musela veškerý i drobný nákup dokladovat. Kritika a ponižování matky se vždy odehrávala před dětmi. K dětem se otec choval také dominantně, vyžadoval poslušnost, ale byl ochotný pomoci, např. s učením, děti nekritizoval, upřednostňoval syny. Při šetření v rodině matka postupně přiznávala, jaké jsou celkové vztahy synů mezi s sebou a také vůči ní a mladší sestře, kdy sestra pro ně nic neznamená a jí jako matku nepovažují za autoritu. Mají mezi s sebou spory, dle matky více, než je běžné.

Dopady násilí na děti:

Chlapci mají konflikty mezi sebou. U nejstaršího se objevila agresivita jednak vůči sourozencům, ale i občas ve škole vůči spolužákům. Dále experiment s alkoholem ještě s dalšími nezletilci - kamarády (alkohol byl zjištěn dechovou zkouškou, kterou všem provedla policie).

Mladší bratr je uzavřený, špatně komunikuje, má občasné výbuchy zlosti proti matce. Matka zvažuje rozvod manželství a odchod ze společné domácnosti. Oba chlapci se spíše identifikují s otcem, nepřejí si, aby matka odešla od otce, raději zůstanou s ním. Nejmladší dívka je velmi citlivá, podrobná, plachá, má uzavřené projevy chování a problémy ve vztazích s vrstevníky, bez matky by s otcem nezůstala.

Agresor (otec dětí) byl trestně stíhán a podmíněčně odsouzen.

Rodina č. 15

Typové zařazení: **perfekcionistická**

V rodině vyrůstá 5 letý chlapec. Forma násilí byla zjištěna jako kombinace fyzického a psychického. Rodiče se rozvedli, chlapec zůstal s matkou. Fyzická agrese otce dítěte vůči matce se projevila v době rozvodového řízení, kdy matka požadovala výživné a finanční prostředky na vedení domácnosti. Před podáním návrhu na rozvod manželství byly v rodině ekonomické problémy, kdy matka byla kritizována za vedení domácnosti a půjčování peněz od rodičů. Matka byla také zaměstnaná ale s nízkým příjmem. MŠ, kam chlapec docházel, signalizovala častou nemocnost dítěte a nepravidelnou docházku. Chlapec byl plačtivý po odchodu matky, což se před tím nikdy nestávalo ani když byl mladší. Byl roztěkaný, nechtěl vykonávat společné aktivity s dětmi (oblékat se na vycházku, cvičit apod.), i když dříve byl naopak aktivní.

Dopady násilí na dítě:

Chlapec je uzavřený, často nemocný. Projevuje se u něho zvýšená úzkost, roztěkanost a poruchy komunikace s vrstevníky.

Rodina č. 16

Typové zařazení: **asociální**

V rodině vyrůstá 3 letá dívka. Forma násilí byla zjištěna jako fyzická. Rodiče střídavě žijí a nežijí ve společné domácnosti. Otec je alkoholik, po požití alkoholu značně agresivní. Pokud alkohol nepožívá, je sám schopen zajistit potřeby dítěte. Matka má žloutenku typu C, je závislá na drogách, nyní podstoupila substituční léčbu. Trpí syndromem únavy a deprese. Je pod dohledem psychiatra a dochází pravidelně na testy přítomnosti drog do krizového centra. Násilí v rodině je opakované, tento násilnický vztah trvá od narození dítěte. Otec pod vlivem alkoholu dokáže matce způsobit těžké ublížení na zdraví. Matka není schopna pracovat, otec dítěte pracuje jen příležitostně, pokud má období bez požívání alkoholu. Toto období je dlouhé přibližně asi 14 dnů až 3 týdny. Pak opět nejméně stejnou dobu denně požívá alkohol. V té době ho matka nepouští do společné domácnosti, protože by byla ohrožená na životě a zdraví. Za ublížení na zdraví byl několikrát soudně trestán a opakovaně ve výkonu trestu. Dívka byla téměř vždy přítomna násilí, v jednom případě otec napadl matku na veřejnosti, když držela dceru v náručí. V rodině jsou dále i finanční problémy, oběma partnerům jsou nuceni vypomáhat rodiče. V této rodině jsou vykonávány pravidelné kontroly ze strany úřadu, dále je zde spolupráce s psychiatrem matky a dětskou lékařkou dívky. Ze sdělování matky bylo zjišťováno, že dcera trpí poruchami spánku, špatně jí, což potvrzuje i dětská lékařka. Při návštěvách v rodině byl patrná roztěkanost, přecházela od jedné hračky ke druhé, nedokázala si sama hrát. Byla plačtivá. Někdy proplakala téměř celou noc, i když byla zdravá. Její jazykový projev neodpovídá věku, v noci musí mít pleny. Občas se pomocí i během dne. Nemá pevný denní režim.

Dopady násilí na dítě:

Dívka trpí poruchami spánku a příjmu potravy, má nedostatečnou fyzickou kondici. Je roztěkaná a její jazykový projev je chabý. V noci se opakovaně pomočuje.

Rodina č. 17

Typové zařazení: perfekcionistická

V rodině vyrůstá 4 letá dívka. Forma násilí byla zjištěna jako fyzická. Rodiče se rozvedli. Důvodem k rozvodu bylo především fyzické násilí ze strany otce dítěte. Spouštěčem k násilí byl vždy alkohol nebo alkohol v kombinaci drogou. Matka fyzické násilí dlouho tajila, styděla se za to. Pokud otec nebyl pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky, jeho chování bylo adekvátní, měl zájem o dceru, pomáhal s výchovou i finanční zajištění rodiny nebylo problémem. Matka celou situaci oznámila policii až ve chvíli, kdy při agresivním výpadu pod vlivem alkoholu hrozilo i ublížení na zdraví dítěti. Po tomto incidentu matka odešla bydlet ke svým rodičům, dcera se s otcem vídá jen za přítomnosti rodičů otce a v jejich domácnosti. V MŠ a ze sdělení matky bylo šetřeno, že dívka je velmi citlivá, plačtivá, má strach z neúspěchu. Také bývá častěji nemocná, dle matky se v noci budí, matka zvažovala psychologické vyšetření.

Dopady násilí na dítě:

Dívka je citově labilní, úzkostná a často nemocná. Má obavy z neúspěchu.

Rodina č. 18

Typové zařazení: asociální

V rodině vyrůstá 5 dětí, 2 chlapci ve věku 14 a 8 let, a 3 dívky ve věku 12,6,1 rok. Forma násilí byla zjištěna jako psychická. Rodiče nyní žijí odděleně, matka odešla i s dětmi ke své přítelkyni. Rodina působila uzavřeným dojmem. V rodině byly velké finanční problémy, zejména s hrazením nákladů na bydlení. Často se stěhovali a využívali charitní bydlení na farách nebo levných podnájmech v neudržovaných zchátralých domech. Matka nesměla bez dovolení otce komunikovat na veřejnost. Pokud bylo nutné jednání na úřadech, vše vyřizoval otec. Při návštěvách v rodině, když nebyl otec dětí přítomen (jinak nebyl umožněn vstup do rodiny), bylo možné zjistit, že domácnost je značně neudržovaná, všude zanedbaná hygiena, nedostatek jídla, oblečení. Otec příležitostně pracoval, jinak rodina byla odkázaná na dávky státu. Děti měly problémy s docházkou do školy, což bylo také hlavně předmětem šetření v rodině. Rodina žila velmi izolovaně, matka se s nikým nestýkala, nakupovat chodili jen společně s manželem, případně ještě s dětmi. Děti ihned po škole jezdily domů, stranily se kolektivu, většinou z něj byly vyčleňovány právě pro nízkou sociální úroveň ve všech směrech. Po posledním přestěhování do větší obce, kdy se matka náhodně seznámila se sousedkou a následně se k ní přestěhovala i s dětmi, podala matka na svého manžela trestní oznámení, kde ho obvinila z psychického týrání sebe i dětí. Zároveň podala i návrh na rozvod manželství. Nyní si hledá samostatné bydlení, začala pracovat.

Dopady násilí na děti:

U 14 letého chlapce se objevila nedocházka do školy, spolužáky byl vyčleněn z třídního kolektivu. Má nízké sebevědomí a je uzavřený.

8 letý bratr je uzavřený, má nízkou sebedůvěru, špatně komunikuje. Jeho příprava do školy je nedostatečná a z toho pramení celkově špatný prospěch.

Nejmladší sestra (1 rok) je opožděná ve vývoji, trpí poruchami spánku. 6 letá dívka má chabý jazykový projev, těžko navazuje vztahy s vrstevníky, má slabý školní prospěch.

12 dívka má nízké sebevědomí, špatně navazuje kontakty s vrstevníky i dospělými, je uzavřená, prospěch ve škole je nedostatečný.

Rodina č. 19

Typové zařazení: perfekcionistická

V rodině vyrůstá 4 letý chlapec. Forma násilí byla zjištěna v kombinované formě fyzického a psychického. Rodiče se rozvedli, dítě zůstalo s matkou. Násilí v rodině se i v tomto případě objevilo v souvislosti s rozvodem manželství, kdy napjatá situace a hádky vyvrcholily napadením matky. Do evidence úřadu se rodina dostala v souvislosti s rozvodem a přibylo oznámení policie o násilném incidentu v rodině. Důvodem pro spor obou rodičů bylo majetkové vyrovnání pro dobu po rozvodu. Do této doby nebyl důvod do rodiny vstupovat. Při zjišťování výchovného prostředí dítěte bylo také provedeno šetření v MŠ a zjištěno, že celková napjatá situace v rodině a chování otce zřejmě přispělo k tomu, že dítě je uzavřené, nemá zájem si hrát, po častých absencích v MŠ, které jsou způsobeny nemocí, má problémy s adaptací.

Dopady násilí na dítě:

Chlapec je uzavřený, má problémy s komunikací, je častěji nemocný.

Rodina č. 20

Typové zařazení: nepřiměřená

V rodině vyrůstají 2 chlapci ve věku 14 a 16 let. Forma násilí byla zjištěna jako fyzická. V tomto případě se jedná o doplněnou rodinu, kdy současný partner matky není otcem chlapců. Matka i partner stále žijí společně. Násilí je opakované, spouštěčem je ve většině případů alkohol. V rodině jsou ekonomické problémy, partner matky pracuje jen příležitostně, většinou žije z prostředků matky dětí a společných dávek státu. Matka dětí se příležitostně živí i prostitucí. Výchova matky vůči synům je neadekvátní, příliš ochranná. Přítel matky naproti tomu používá fyzické tresty v případě výchovných problémů dětí. Biologický otec se se syny nestýká. Pokud bydlel s rodinou ve společné domácnosti, matku také fyzicky napadal. Oba chlapci mají poruchy chování, které byly i důvodem pro nařízení ústavní výchovy mladšího z nich. Lze konstatovat, že od útlého věku byli svědky násilí mezi rodiči, které přetrvalo do současnosti, i když matka žije s jiným partnerem.

Dopady násilí na děti:

U obou chlapců se projevuje agresivita vůči spolužákům, zjištěno záškoláctví, trestná činnost (drobné krádeže), poruchy chování, nesoustředěnost. U 14 letého byla nařízena ústavní výchova, kterou vykonává v DDŠ (dětský domov se školou – pro děti s poruchami chování).

Rodina č. 21

Typové zařazení: asociální

V rodině vyrůstá 18 letá dívka. Forma násilí byla zjištěna jako kombinace psychického a fyzického násilí. Partner matky není otcem dcery. Oba partneři zatím žijí společně a to asi po dobu 3 let, ani jeden nepracuje. Dívka ukončila základní školu a dále se již nevzdělává. Je v evidenci úřadu práce. Partner matky požívá nadměrně alkohol, v opilosti partnerku fyzicky napadá. Pokud není pod vlivem alkoholu, je verbálně agresivní, kdy ženu ponižuje, uráží. Urážky se většinou vztahují i na dceru jeho partnerky. Při šetření v rodině bylo zjištěno, že otec dívky byl také násilník, a proto od něho matka odešla. Dívka tedy vyrostla v prostředí, které bylo plné agrese a násilí. A zatím setrvává v rodině. Při pohovoru s dívkou (krátce před zletilostí) vyplynulo, že je velmi uzavřená, těžko navazovala kontakt, nemá žádné plány do budoucna. Dotazem na úřadu práce bylo zjištěno, že dívce zatím nabídli jednu pracovní možnost, ale pracovní poměr skončil ve zkušební době. Jednalo se o pomocné práce v kuchyni. Dívka práci nezvládala, těžko se s ní komunikovalo, nedokázala se orientovat v běžných denních situacích. Bude jí ještě nabídnuta rekvalifikace na zahradnické práce.

Dopady násilí na dítě:

Dívka trpí nízkým sebehodnocením, je uzavřená a má omezené sociální dovednosti.

Rodina č. 22

Typové zařazení: perfekcionistická

V rodině vyrůstá 15 letá dívka. Forma násilí byla zjištěna jako fyzická. Rodiče se rozvedli, dívka žije s matkou. Násilí v této rodině se objevilo v souvislosti s rozvodem rodičů. Dívka při pohovoru v rámci šetření výchovného prostředí uvedla, že má z otce strach, byla přítomna napadení matky. Bylo to ve dvou případech, kdy se rodiče hádali. Otec matku držel za vlasy, křičel na ní, byl vulgární, pak s ní smýkl o dveře. Nyní má z otce strach, i když jí ani matce nikdy neublížil. Nebude se s ním po rozvodu rodičů stýkat. Jednoznačně preferovala matku

Dopady násilí na děti:

U dívky se změnil vztah k otci, odmítá ho, nechce se s ním po rozvodu rodičů vídat.

Identifikuje se s matkou.

Pro přehlednost rozdělíme rodiny do tabulek dle typologie. V jednotlivých typologiích budeme dále dělit děti podle pohlaví a věku. U každého dítěte uvedeme konkrétní dopad násilí na jeho chování, případně vývoj.

Tabulka č. 1

Rodiny perfekcionista, chlapci

Forma násilí v rodině	Věk	Dopad násilí na dítě
Fyzické	6 měsíců	dráždivý, plačtivý, poruchy spánku
fyzické a psychické	3 roky	častá nemocnost, poruchy spánku, uzavřený, nevyhledává vrstevníky
fyzické a psychické	4 roky	častá nemocnost, uzavřený, špatně komunikuje s vrstevníky
fyzické i psychické	5 let	uzavřenost, častá nemocnost, zvýšená úzkostnost, poruchy komunikace s vrstevníky
Fyzické	7 let	nepodařilo se zjistit
Fyzické	8 let	citová labilita, uzavřenost, úzkostnost
fyzické a psychické	9 let	uzavřenost, špatná komunikace, přecitlivělost, snížená sebedůvěra
psychické	10 let	narušená sebedůvěra, zhoršení prospěchu ve škole, strach z otce, odmítání kontaktu s otcem po rozvodu
fyzické a psychické	12 let	uzavřený, zvláštní chování i oblékání, problémy s navazováním kontaktů, občasné výbuchy zlosti vůči matce
psychické	14 let	agresivita vůči spolužákům, konflikty mezi sourozenci, experiment s alkoholem, kouří, k matce arogantní a drzý

Tabulka č. 2

Rodiny perfekcionista, dívky

Forma násilí v rodině	Věk	Dopad násilí na dítě
psychické	4 roky	citlivá, podrobná, uzavřené projevy chování, submisivní, plachá
fyzické	4 roky	citově labilní, úzkostná, častá nemocnost, strach z neúspěchu
Fyzické	6 let	noční pomočování, zhoršení školního prospěchu, pomalejší tempo ve škole, úzkostná
Fyzické	7 let	nepodařilo se zjistit
psychické	10 let	nepodařilo se zjistit
psychické	12 let	nepodařilo se zjistit
Fyzické	15 let	změna vztahu k otci, odmítání kontaktu s otcem, identifikace s matkou

Tabulka č. 3

Rodiny nepřiměřené, chlapci

Forma násilí v rodině	Věk	Dopad násilí na dítě
Fyzické	2 roky	nepodařilo se zjistit
Fyzické	3 roky	agresivita v MŠ, bije děti, bere hračky, nervozita, chabý jazykový projev nepřiměřený věku
Fyzické	8 let	nepodařilo se zjistit
Fyzické	14 let	agresivita vůči spolužákům, poruchy chování, trestná činnost, záškoláctví (nařízená ústavní výchova)
Fyzické	16 let	agresivita vůči spolužákům, poruchy chování, trestná činnost, záškoláctví

Tabulka č. 4

Rodiny nepřiměřené, dívky

Forma násilí v rodině	Věk	Dopad násilí na dítě
psychické	1 rok	poruchy příjmu potravy, celkový neprospěch dítěte, neklid, častý pláč
fyzické s následkem smrti	2 roky	častá nemocnost, zvýšená citlivost, plačtivost, poruchy spánku
fyzické s následkem smrti	4 roky	noční pomočování, noční děsy, zvýšená citlivost, lítostivost, poruchy spánku
Fyzické	5 let	zhoršení zdravotního stavu (neurologicky sledovaný pacient), častější záchvaty epilepsie, plačtivost
Fyzické	7 let	nepodařilo se zjistit

Tabulka č. 5

Rodiny asociální, chlapci

Forma násilí v rodině	Věk	Dopad násilí na dítě
Fyzické	13 let	poruchy chování, agresivita ke spolužákům, vulgární, drzý, neomalený

Tabulka č. 6

Rodiny asociální, dívky

Forma násilí v rodině	Věk	Dopad násilí na dítě
Fyzické	1 rok	Opožděný vývoj, poruchy spánku
Fyzické	3 roky	Porucha spánku a příjmu potravy, nedostatečná fyzická kondice, chabý jazykový projev, nedostatečné hygienické návyky, úzkostnost
Fyzické	6 let	Častá nemocnost, pomočování, noční děsy, poruchy spánku, úzkostnost
Fyzické	6 let	Slabý jazykový projev, uzavřenost, těžko navazuje vztahy s vrstevníky, špatný prospěch ve škole
Fyzické	11 let	Chabý jazykový projev, nízký intelekt, nízké sebevědomí
Psychické	12 let	Špatný prospěch, uzavřenost, špatné navazování kontaktů, nízké sebevědomí
Fyzické i psychické	15 let	Identifikace s matkou, změna vztahu k otci, odmítání otce

Zajímavé bude ještě rozdělit dopady násilí na děti podle zjištěných problémů.

Tabulka č 7 Kategorizace problémů dopadu domácího násilí, chlapci a dívky

<u>V chování</u>	<u>Emocionální</u>	<u>Fyzické</u>	<u>Poznávací</u>	<u>Sociální</u>
agrese záškoláctví kriminalita	uzavřenost nízké sebevědomí, nízká sebedůvěra citová labilita noční děsy pomočování, častý pláč lítostivost	poruchy příjmu potravy poruchy spánku nedostatečná fyzická kondice	zhoršené studijní výsledky chabý jazykový projev	nízké sociální dovednosti špatné navazování kontaktů vyčlenění z kolektivu stranění se vrstevníkům

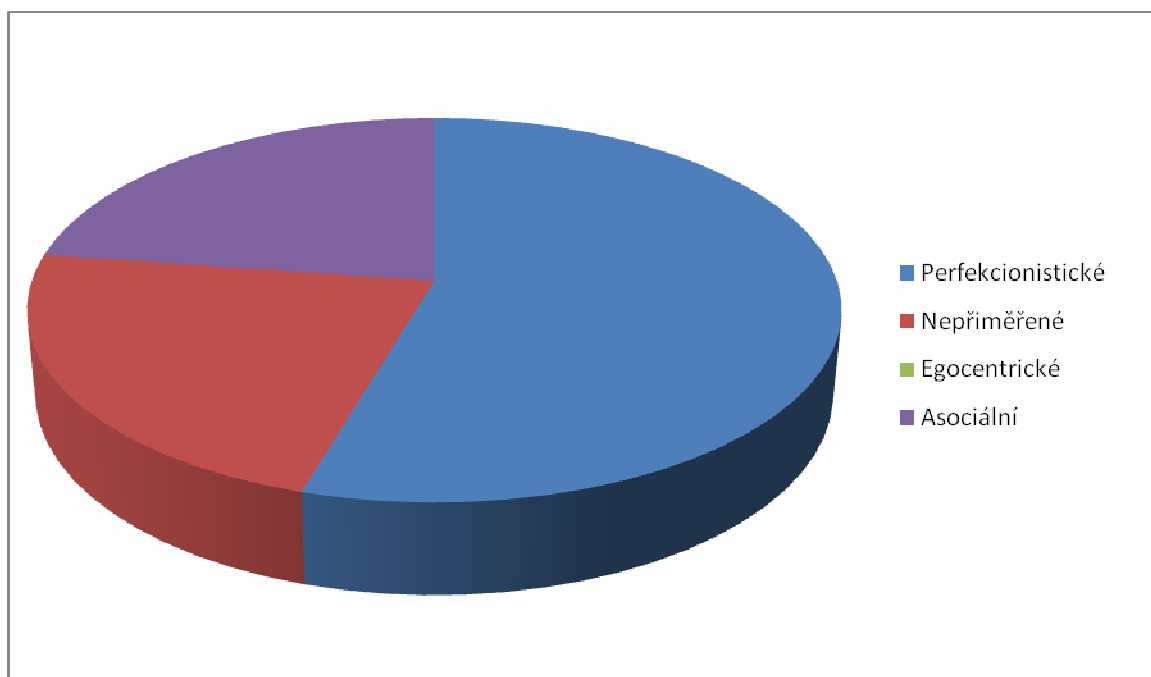
Z celkového počtu 22 rodin bylo :

Perfekcionistických **12**

Nepřiměřených **5**

Egocentrických **0**

Asociálních **5**

V perfekcionista rodinách bylo celkem 11 chlapců a 6 dívek. Převládalo fyzické násilí nad kombinovanou formou psychického a fyzického a nad psychickým násilím. Dále je třeba ještě zdůraznit, že ve všech těchto typech rodin došlo k rozpadu partnerského vztahu a děti byly svěřeny do výchovy matek. Po rozpadu vztahu se již násilí neopakovalo.

Dopady násilí u chlapců

Zastoupená věkové kategorie:

Věk 3-5 let	špatná komunikace, citová labilita, častá nemocnost, zvýšená úzkostnost, uzavřenost, poruchy spánku.
Věk 6-10 let	uzavřenost, problémy v navazování kontaktů, strach z otce – odmítání kontaktu s ním.
Věk 11-15 let	změna vztahu k rodiči, konflikty s vrstevníky, agresivita, experiment s alkoholem.

Dopady násilí u dívek (u 3 dívek ze 6 se nepodařilo zjistit vliv násilí na chování)

Zastoupená věkové kategorie

Věk 3-6 let	plačtivost, poruchy spánku, slabší jazykový projev, úzkost, častější nemocnost, strach s neúspěchu.
Věk 15 let	změna vztahu k rodiči, odmítání otce.

V nepřiměřených rodinách bylo celkem 5 chlapců a 5 dívek. Převládalo fyzické násilí.

Dopady násilí u chlapců (2 chlapců z 5 se nepodařilo zjistit vliv násilí na chování)

Zastoupená věkové kategorie

Věk 3-6 let	agresivita, chabý jazykový projev, nervozita, nemocnost.
--------------------	--

Věk 11-15 let

a starší agresivita, poruchy chování, záškoláctví trestná činnost.

Dopady násilí u dívek

Zastoupená věkové kategorie

Věk 1-3 roky častá nemocnost, neklid, poruchy příjmu potravy.

Věk 4-5 let poruchy spánku, noční pomočování, noční děsy.

V asociálních rodinách byli celkem 3 chlapci a 6 dívek. Převládala fyzická forma násilí.

Dopady násilí u chlapců

Zastoupená věkové kategorie

Věk 11-15 let poruchy chování, nedocházka do školy, agresivita ke spolužákům, uzavřenost, špatný prospěch, problém v navazování kontaktů, nízké sebevědomí.

Dopady násilí u dívek

Zastoupená věkové kategorie

Věk 1-3 roky opožděný vývoj, poruchy příjmu potravy, poruchy spánku, častá nemocnost, nedostatečná fyzická konstituce, chabý jazykový projev.

Věk 6-12 let uzavřenost, nízké sociální dovednosti, nízké sebevědomí, špatný prospěch, nízké sociální dovednosti.

Dle uvedených přehledů dopadů domácího násilí na chování a vývoj dětí můžeme konstatovat, že typ rodiny nemá téměř žádný vliv na jednotlivé změny ve vývoji nebo chování dítěte. Pokud se podařilo zjistit změny v chování dětí vlivem domácího násilí, vidíme rozdíly v dopadu podle věku a také podle pohlaví.

Ve věkové kategorii **do 3 let** jsou změny chování a vývoje u chlapců a dívek podobné. Většinou se jedná o chabý jazykový projev, poruchy spánku, noční děsy, celkový fyzický neprospěch, problémy s navazováním sociálních kontaktů se svým okolím, úzkost, uzavřenost. Jen u dívek se zde navíc vyskytly poruchy příjmu potravy. U chlapců ojediněle i agresivita ke svému okolí (případ 3 letého chlapce, který byl agresivní v MŠ vůči dětem, bral jim hračky a bil je.)

Ve věkové kategorii **od 6 do 10 let** se jedná především o projevy úzkosti, uzavřenosti, špatné komunikace, problémy s navazováním kontaktů se svými vrstevníky, nedostatečně vyvinuté sociální dovednosti, špatný prospěch, nízká sebedůvěra. Tyto projevy byly u dívek a chlapců stejné.

Ve věkové kategorii **11 až 15 let** byly zjištěny největší rozdíly v dopadu domácího násilí na chlapce a dívky. Chlapci v této věkové kategorii se většinou stali agresivními ke svému okolí, napadali spolužáky, chovali se arogantně, měli problémy s docházkou do školy. Také se u nich často vyskytovaly poruchy chování, trestná činnost, experiment s alkoholem, kouření.

V méně případech a spíše blíže věku 11 let byli chlapci uzavření, citově labilní, málo komunikovali, měli problémy v navazování sociálních kontaktů a snížené sebevědomí či sebedůvěru. Dívky v této věkové kategorii měly stejné problémy jako tito mladší chlapci. Zejména se jednalo o úzkost, nízké sebevědomí a sebedůvěru, problém v navazování kontaktů. Na rozdíl od mladších chlapců měly však odmítavý postoj k agresivnímu otci, odmítaly se s ním vídat, ztotožňovaly se s matkou.

Typ rodiny neměl vliv ani na formu násilí. Ve všech typech rodin převažovalo násilí fyzické, ve čtyřech rodinách se jednalo čistě o násilí psychické a v 7 rodinách se jednalo o kombinaci obou forem.

V roce 2007 došlo ve 3 případech k vykázání agresora, kdy oběť, matka dětí, musela vyhledat lékařské ošetření. Jednalo se o asociální rodiny (rodiny číslo 4,7,11). Agresor byl v těchto případech potrestán podmíněným trestem odnětí svobody pro trestný čin podle § 199 trestního zákona v platném znění (týrání osoby ve společném bytě nebo domě).

V roce 2008 nedošlo k vykázání, jeden agresor, tentokrát se jednalo o perfekcionista rodinu (rodina č. 5), byl odsouzen pro trestný čin podle § 199 trestního zákona v platném znění k podmíněnému trestu odnětí svobody.

V roce 2009 došlo k jednomu vykázání agresora, který byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody také pro zmiňovaný trestný čin. Jednalo se o asociální typ rodiny (rodina č. 21). V rodině číslo 5, která byla zařazena jako perfekcionista byla agresor pouze vykázán a nebyl souzen. V rodinách č. 12 (perfekcionista), 13 (nepřiměřená), 14 (perfekcionista) nebyl agresor vykázán, ale odsouzen pro trestný čin týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě.

9.5 Výsledky výzkumu a jejich interpretace

Výzkumem se nám podařilo odpovědět na výzkumnou otázku: **Jaký typ rodin podle stanovené typologie s výskytem domácího násilí převažuje a je nejčastěji zachycen odborem sociálních věcí, Městského úřadu Prachatic a jak se domácí násilí odrazilo na chování, případně na vývoji dětí.**

Provedeným průzkumem bylo zjištěno, že v letech 2007–2009 se v regionu Městského úřadu Prachatice šetřilo domácí násilí s přítomností dítěte celkem ve 22 rodinách. Podle zvolené typologie převažují rodiny **perfekcionista**, kterých bylo 12. Nebyla zjištěna žádná **egocentrická** rodina s výskytem domácího násilí. Na druhém místě byly rodiny **asociální** a rodiny **nepřiměřené** zastoupené stejným počtem po 5 rodinách. Jestliže porovnáme jednotlivé zastoupení typů rodin v celé populaci, bez ohledu na výskyt domácího násilí, lze se reálně domnívat, že nejvíce bude rodin perfekcionista na rozdíl od rodin asociálních a nepřiměřených, což koresponduje i s výsledky našeho šetření.

Rodiny nepřiměřené a asociální patří svou charakteristikou mezi vysoce rizikové pro výskyt domácího násilí.

Pro rodinu nepřiměřenou je typické, že je zde složitá ekonomická situace, většinou je jeden nebo oba rodiče nezaměstnaní. Z nedostatku peněz se pak odvíjí další problémy, kdy rodina není schopna hradit poplatky spojené s bydlením a zadlužuje se. Dávky státní sociální podpory či dávky sociální péče jsou použity jen na obživu. Existenční problémy se odrážejí na výchově dětí. Rodiče jsou schopni uspokojit jen základní potřeby dětí, více již není v jejich možnostech. Dítěti zde chybí pocit bezpečí, jistoty a lásky. Ovzduší je napjaté, spouštěčem agrese může být cokoliv. Pokud se však s rodinou intenzivně pracuje na zlepšení ekonomické situace (pomoc při hledání práce, levnějšího bydlení, vyřízení dávek státní sociální podpory nebo sociální péče) a do výchovy dětí se zapojí další instituce (nizkoprahová centra pro děti, školní kluby, družiny) případně vhodně zvolené a dobře dostupné volnočasové aktivity, je možné riziko domácího násilí v tomto typu rodiny zmírnit. Spolupráce s rodinou je však nutná stále i po zlepšení situace.

V asociálních rodinách je riziko agresivity a domácího násilí nejvyšší. Násilí se zde vyskytuje dlouhodobě, dítě si ho fixuje jako běžnou normu a proto hrozí přenos do rodiny prokreační. V rodinách, které byly ve výzkumu zařazené mezi asociální, vzniklo partnerské soužití spíše náhodně, jedná se o nesezdané páry, kromě rodiny č.18, kde rodiče dětí jsou manželé. Děti v těchto rodinách se narodily většinou neplánovaně. Děti jsou vychovávány bez emocí, jsou citově deprivované a materiální potřeby jsou zajišťovány na velmi slabé úrovni. V rodinách č. 4,7, a 21 je vždy jeden nebo oba partneři závislí na alkoholu nebo jiných návykových látkách. V rodině č. 17 je matka závislá na drogách a otec na alkoholu. Právě alkohol je v této rodině spouštěčem agrese ze strany partnera. Otec se neléčí, matka má žloutenku typu C, podstoupila substituční léčbu, je sledována psychiatrem, dobrovolně chodí na testy do krizového centra. Testy na přítomnost návykových látek jsou zatím negativní.

V rodinách č. 4,7, a 21 jsou muži alkoholici a i zde byl alkohol impulsem ke spuštění domácího násilí, které ve všech případech skončilo vážným fyzickým zraněním matky. V rodině č. 18 se matce podařilo odejít od agresivního partnera. Zázemí a azyl matce s dětmi poskytla její známá. Matka se postupně osamostatňuje a snaží se být nezávislá na svém manželovi, požádala o rozvod manželství.

Ve všech rodinách, které byly zařazeny jako **perfekcionistické**, se násilí vyskytlo jen v souvislosti s rozvodem manželství, kdy spouštěčem násilného chování byla napjatá situace v rodině, spory o bydlení, majetek, a o výchovu dětí. Nikdy předtím k násilí v rodině nedocházelo. Perfekcionistické rodiny jsou charakteristické svým konformním způsobem života, zdůrazňují žádoucí způsoby chování. Pokud jsou do těchto rodin vtahováni pracovníci OSPOD, je to jen za účelem rozvodu v rámci sociálně právní ochrany dětí. Ve všech případech perfekcionistických rodin došlo k rozvodu manželství, kromě rodiny č. 14, kde matka zvažuje rozvod, případně odchod ze společné domácnosti. Kdyby v těchto rodinách nebyly řešeny problémy související s nadcházejícím rozvodem, domácí násilí by se zřejmě vůbec nevyskytlo. Lze konstatovat, že riziko domácího násilí je v těchto rodinách obecně nízké. Může se však zvyšovat v předrozvodovém období, kdy je situace v rodině tak vypjatá, že partnerský konflikt může přerůst v domácí násilí. Tato riziková situace obvykle netrvá dlouho a násilí se nestává v rodině dlouhodobou záležitostí, čímž se zmírňuje i negativní dopad násilí na dítě. Existuje reálný předpoklad, že negativní vztah dítěte k násilnému rodiči, se po pominutí rizikové situace sám upraví.

Průzkumem nebyly zjištěny žádné egocentrické rodiny s výskytem domácího násilí. Toto zjištění je jistě velmi překvapující. Nabízí se proto otázka, proč nebyly zjištěny žádné egocentrické rodiny s výskytem domácího násilí, když z typologie egocentrické rodiny vyplývá, že tyto rodiny jsou chladné, rozštěpené, je zde častý manželský nesoulad a objevuje se i násilí, které je pokud možno tajeno? Nyní se pokusím vysvětlit možné příčiny tohoto zjištění.

Do výběru zkoumaných rodin byly zařazeny všechny rodiny s výskytem domácího násilí od roku 2007, kde násilí byly přítomny děti jako svědci (tedy od doby, kdy se poprvé začaly monitorovat rodiny s výskytem domácího násilí). V těchto rodinách zasahovala policie, kterou přivolala sama oběť. Policie pak oznámila na oddělení sociálně právní ochrany výskyt domácího násilí v této rodině. Tudíž nelze říci, že by bylo podchyceno vyskytující se násilí ve všech rodinách v působnosti Městského úřadu Prachatice, což také zřejmě ovlivnilo a zkreslilo výsledky výzkumu.

Další možná odpověď na předmětnou otázku spočívá v tom, že oddělení sociálně právní ochrany nečiní depistáže a nevyhledává aktivně rodiny, kde by se násilí mohlo vyskytovat. U těchto typů rodin nelze počítat s tím, že sama oběť oznámí policii, že je doma týrána. To by velmi ohrozilo prestižní postavení rodiny, její jinak velmi dobrou pověst a úspěšnost, případně zcela zničilo profesní kariéru agresora nebo oběti. I když je velmi těžké odhalovat pečlivě skryté násilí, když se rodina navenek jeví jako prestižní, úspěšná, rodiče mají významné postavení apod., mohlo by zde fungovat jako nápomocný indikátor domácího násilí např. chování dítěte ve škole. Dále jeho projevy při zájmové činnosti, při sportu apod. Je možné, že se dítě se svým problémem někomu svěří, a informace se tak dostane až k učiteli, vychovateli, apod. a následně i na oddělení sociálně právní ochrany, která pak může podniknout kroky k nápravě. Proto vidím jako zcela potřebné zabývat se depistážemi, prohloubit i spolupráci s výchovnými institucemi a školami, které jsou velkým zdrojem informací o dětech. Mohou posoudit a porovnat změny v chování dětí a v jejich prospěchu. Ne vždy je příčinou zhoršení chování dítěte nebo jeho prospěchu jen špatná příprava do školy nebo nezáměr o učení. Nelze opomenout ani oznamovací povinnost občanů, která by také mohla přispět k odhalení domácího násilí. Je možné se domnívat, že v těchto rodinách je riziko domácího násilí zcela jistě vysoké, i když nebylo výzkumem prokázáno a to právě pro jeho pečlivě tajený výskyt, aby nedošlo k ohrožení prestiže rodiny. Pokud OSPOD pracovalo s egocentrickou rodinou, bylo to většinou pro poruchy chování dětí. Příčinou poruch chování dětí může být právě i výskyt domácího násilí v rodině. Proto při práci s tímto typem rodiny je nutné zohlednit vysoké riziko výskytu domácího násilí.

Průzkumem bylo dále prokázáno, že domácí násilí zanechalo poměrně závažné následky na přítomných dětech. Vedlo k výrazné změně chování a mělo vliv i na jejich emocionální vývoj. Chlapci i dívky měli problémy s navazováním kontaktů s vrstevníky, byli citově labilní, úzkostní, uzavření, v některých případech to vedlo až k vyčlenění z dětského kolektivu. Dopady domácího násilí na děti se různily podle věku dětí a také i částečně podle pohlaví. Nejvíce patrné rozdíly byly u chlapců a dívek v pubertálním věku. Typ rodiny neměl žádný vliv na jednotlivé změny ve vývoji a chování dětí.

U chlapců se spíše vyskytovala agresivita, poruchy chování, v jednom případě i experiment s alkoholem. Z tohoto zjištění plyne, že převzali vzor chování od otce a je možné, že dojde k přenosu tohoto vzoru do jejich prokreační rodiny. Dívky v tomto věku se ve všech případech identifikovaly s matkou, otce za jeho chování k matce odmítaly.

Na rozdíl od chlapců se u nich spíše objevila nízká sebedůvěra a nízké sebevědomí, což snižuje úroveň orientace v sociálních vztazích.

Pokud srovnáme výzkum dopadu násilí na chování a vývoj dětí této práce s Cleverovou studií (Marvánová-Vargová, Pokorná 2008) uvedenou v teoretické části, která zkoumala vliv domácího násilí na vybrané oblasti vývoje dítěte (zdraví, intelektuální vývoj, identitu, rodinné a sociální vztahy, emocionální vývoj) v různých etapách života, můžeme konstatovat shodu dopadu podle věku v emocionálním vývoji, v chování a ve zdraví. V Cleverově studii je pro děti do 5 let charakteristický chabý jazykový projev, nevyhledávání kontaktu, uzavřenost, problémy s navazováním vztahů s vrstevníky, neschopnost soustředit se, noční pomočování. V oblasti zdraví je to zvýšená nemocnost, snížená fyzická kondice, poruchy příjmu potravy, opožděný vývoj. Stejně výsledky zkoumání dopadu domácího byly zjištěny i ve výzkumu této práce a to u dětí v rodinách č. 2,5,7,9,10,13,14,15,16,17 a 19.

U starších dětí, ve věku 5-10 let se dle Cleverovy studie může objevit již agresivita nebo naopak uzavřenost do sebe, žádná komunikace z vrstevníky až vyčlenění z kolektivu, což bylo zjištěno např. v rodině č. 12 a 18. U dětí v kategorii 10-18 let bylo podle studie zjištěno, že se u dětí může projevit agresivita, poruchy chování, záškoláctví uzavřenost do sebe, špatná komunikace s vrstevníky, špatné školní výsledky. Zjištěný byl i neadekvátní zájem o sexuální život ve spojení s navázáním vážné známosti, aby jim podařilo uniknout z nepřátelské atmosféry domova. Stejně proje vychování až na předčasný sexuální život a partnerství byly objeveny i v našem výzkumu, a to v rodinách č. 4, 14,20, 21. Ve 3 rodinách z celkového počtu se nepodařilo zjistit žádný dopad násilí, protože se rodiny odstěhovaly mimo region Prachatice. Ani v jedné ze zkoumaných rodin se u dětí neobjevila nepřiměřená sexuální aktivita, případně navázání vážné známosti a následný odchod z rodiny.

Výsledky výzkumu dále potvrdily i stejné reakce dětí týraných matek, tak jak je popisováno v teoretické části a uvádí je Vágnerová (2008). Tyto děti mají poruchy chování, jsou úzkostné a agresivní, což bylo zjištěno v rodině č. 4. Dívky se v rodině s výskytem domácího násilí dle Vágnerové spíše ztotožňují s matkou a uzavřou s ní koalici. Vztahy dívek k otci bývají ambivalentní. Stejně projevy měla i dívka (15) let v rodině č. 22. Naopak chlapci se mohou ztotožnit s agresivním otcem, protože u matky se necítí být bezpeční a projevují se ke svému okolí agresivně, později mohou být agresivní i k matce. Takto se začali chovat chlapci v rodině č. 4,13,14 a 20.

Zjištěnými výsledky se tedy zcela nepotvrdil **výzkumný předpoklad č. 1**, který zněl:

Domácí násilí mezi rodiči se bude nejčastěji vyskytovat v rodinách asociálních a egocentrických. Domácí násilí se skutečně vyskytlo v asociálních rodinách, ale tento typ rodiny nebyl zastoupen nejvyšším počtem, jak tomu bylo u rodin perfekcionistačických a egocentrické rodiny s výskytem domácího násilí se neprokázaly vůbec.

Předpoklad č. 2, že ve zkoumaných rodinách s výskytem domácího násilí bude pravděpodobně převládat forma fyzického násilí, se zcela potvrdil. V 11 rodinách mělo násilí fyzickou formu.

Protože z celkového počtu 22 rodin byl v 19 rodinách zjištěn dopad domácího násilí na dětského svědka, můžeme konstatovat, že i **3. předpoklad** se výzkumem potvrdil. U 3 rodin se sice nepodařilo prokázat dopad násilí na dítě, ale zřejmě jen z důvodu, že rodina se odstěhovala mimo působnost městského úřadu a nebyla již dále sledována.

9.6 Kazuistika

Výzkum bych ráda doplnila podrobnější kazuistikou rodiny, která byla ve výzkumu zařazena jako nepřiměřená. V této rodině došlo k tragickému vyústění domácího násilí vraždou matky dětí 3 dětí ve věkovém rozmezí 2-4 roky. Důvodem pro tento násilný trestný čin byl odchod matky dětmi od jejího partnera, jehož chování se stalo pro matku neúnosné. Partner matky byl otcem nejmladšího dítěte, ostatní dvě děti měla matka z předchozích partnerských vztahů.

Po krátké známosti s panem Milanem Milena otěhotněla a porodila dceru Kristýnu, oba rodiče začali společně žít. Do narození Kristýny vztah mezi matkou a Milanem fungoval, Milan pracoval, pomáhal s péčí o děti, k dětem se choval dobře. Po narození Kristýny Milan přestal pracovat, firma, kde pracoval, ho propustila. Rodina začala mít velké finanční problémy, otec přestal psychicky zvládat situaci. Začal utrácet peníze za výherní automaty, postupně se zadlužoval, experimentoval s drogami a léky. Rodina byla vystěhována z ubytovny pro neplacení nájmu. Přestěhovali se do podnájmu, kde všichni bydleli v jedné místnosti. Mezi rodiči velmi často docházelo k hádkám, konfliktům, Milan se stával vůči Mileně agresivním, nutil Milenu, aby šla do zaměstnání s tím, že děti dají se souhlasem do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Přestal mít zájem o děti. Občas se věnoval jen Kristýně, začal dělat citelné rozdíly mezi dětmi. Pro neplacení nájmu v pronajatém bytě museli byt opustit.

Milena se ve snaze zachránit rodinu i rozpadající se vztah nechala vmanipulovat do Milanova plánu. Se souhlasem umístili děti do dětského domova a dle svých možností je jezdili navštěvovat. Milena začala pracovat jako barmanka ve vinárně, také měla i domácí práci. Milan nepracoval, pokračoval ve hře na automatech.

Pro dluhy museli opustit podnájem. Milena šla bydlet ke své vdané sestře, která jí hodně pomáhala i finančně. Milan bydlel různě, po kamarádech, přespával v nonstopech apod..

Milena získala zázemí u své sestry, přivezla si děti zpět z domova a ukončila vztah s Milanem. Milan se s rozpadem vztahu nechtěl smířit, podezříval Milenu z nevěry, snažil se prostřednictvím dětí získat Milenu zpět. Milenu pronásledoval, pod záminkou kontaktu s dětmi ji navštěvoval u sestry, obtěžoval zprávami SMS, vyhrožoval fyzickým násilím, obviňoval jí ze špatné péče a usiloval o to, aby byla nad dětmi nařízená ústavní výchova.

Den před vraždou Mileny se Milan opil a kamarádům v restauraci se svěřil, že Milenu raději zabije, než aby si našla místo něho jiného muže. Následující den ji navštívil v bytě její sestry pod záminkou, že jí nese výživné. Doma kromě dětí nebyl nikdo z rodiny Mileniny sestry. Matku před očima dětí ubodal nožem a z bytu odešel. Matka svým zraněním podlehla.

Dopad násilí na děti

Vývoj Veroniky (4 roky), Luďka (3 roky) i Kristýnky (2 roky) před vraždou matky byl v normě, nezaznamenáno žádné zanedbávání. Děti měly vytvořeny pevnou vazbu na matku. Vážněji nestonaly. Postupující krizi partnerského vztahu, která se postupně měnila v domácí násilí, začaly být děti zasaženy konfliktním vztahem matky a otce. U dětí se začala projevovat nejistota, určitá divokost, Luďek se začal pomočovat, byl plačtivý a úzkostný. Kristýnka též ztratila vypěstované hygienické návyky, špatně spala a jedla, nechtěla si hrát neměla o nic zájem, vyžadovala jen chování v náručí. Klidným zázemím u matčiny sestry a přítomností jejích dvou dětí a také spoluprací s dětskou psycholožkou se projevy dětí začaly postupně normalizovat.

Po vraždě matky byly děti dva dny hospitalizovány na dětském oddělení v nemocnici, péči o ně převzala teta, pozůstalá matčina sestra. Dopady násilí, které na dětech zanechalo konfliktní partnerské soužití se vraždou matky několikanásobně prohloubily. Obě dívky měly poruchy spánku, trpěly nočními děsy, plakaly ze spaní, byly zvýšeně lítostivé, nesoustředěné. Byla na nich patrná zvýšená úzkostnost, neustále vyžadovaly blízkost své tety. V noci usínaly jen za přítomnosti své tety. Luďek začal být hyperaktivní, dravý, měl snahu se prosazovat na úkor sester. Vyžadoval také stálou pozornost, pokud ji neměl, upozorňoval na sebe agresivními projevy (házel hračky, křičel, byl zlostný). Po nástupu do MŠ byl agresivní k dětem, bil je, bral jim hračky, i když si s nimi pak nehrál, na podněty reagoval neadekvátně. Občas se agresivita projevila i vůči výchovné autoritě, (např. při převlékání na vycházku kousl učitelku do ruky). Jeho jazykový projev byl velmi chabý, nesrozumitelný, což byl také částečně i důvod k agresivitě, protože nemohl získat to, oč žádal.

Zjištěné dopady násilí jsou v této rodině stejné, jako u ostatních dětí v provedeném výzkumu. Odpovídají věkové kategorii i pohlaví. Typ rodiny nerozhoduje.

Nyní děti vyrůstají u své tety, která je jejich poručnicí, intenzivně s nimi pracuje psycholog a terapeut, dochází na rodinnou terapii, která se jeví jako nejúčinnější. Vražda matky byla dětem vysvětlena formou pohádky s dobrým koncem, kdy nyní mají novou maminku.

Milan vykonává trest odnětí svobody, jeho rodičovská zodpovědnost byla zatím pozastavena. Byl odsouzen na 14 a půl roku odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou.

Závěr

Domácí násilí se v současné době stalo oprávněně velmi diskutovaným problémem a je třeba mu stále věnovat velkou pozornost. Můžeme konstatovat, že zájem společnosti se o tento fenomén zvýšil a všichni, kdo se s ním ve své práci setkávají, tento posun vítají. Domácí násilí je třeba považovat za jednu z nejnebezpečnějších forem agrese pro jeho skrytost, obtížnou dokazatelnost a hlavně pro velmi patologický vliv na děti, které v těchto rodinách vyrůstají.

Tato bakalářská práce byla věnována domácímu násilí v rodině právě z pohledu dětských svědků. V teoretické části bylo objasněno domácí násilí jako sociálně patologický jev v historickém kontextu i v kontextu sociální práce s rodinou. Tím byly zodpovězeny otázky: Jaké máme typy rodin? Co je domácí násilí a jak ho rozpoznat? Může společnost násilí v rodině předcházet?

Ve stěžejní části práce, která je nazvaná „Děti a domácí násilí“ jsou podrobně popsány možné dopady domácího násilí na chování a vývoj dětí, které jsou jeho svědky.

Provedené šetření ukázalo, že v regionu Prachatice byly děti nejvíce přítomné domácímu násilí v rodinách perfekcionistačkých, následně pak v rodinách nepřiměřených a asociálních. Rodiny asociální a nepřiměřené byly zastoupeny stejným počtem. Egocentrická rodina s výskytem domácího násilí v evidenci nebyla zjištěna. Vzhledem k tomu, že jejím typickým znakem je právě pečlivé utajování přítomného násilí, mohlo by být objeveno spíše aktivním vyhledáváním, depistážemi, případně na základě podnětu k prošetření. V tomto ohledu nabývá na významu oznamovací povinnost občanů, která v některých případech již pomohla odhalit týrání, či jinou skrytou trestnou činnost.

Fyzické násilí bylo převládající nad kombinací násilí fyzického a psychického. V několika případech se vyskytlo jen násilí psychické. Domácí násilí ovšem nabývá mnoha forem, které za násilí někdy nejsou považovány. Bývá to například sexuální násilí, o němž se ženy ostýchají mluvit či jeho ekonomická podoba, kdy je žena finančně zcela odkázána na partnera a veškeré finanční prostředky, které získá, je nucena mu odevzdat. Sociální násilí, které velmi úzce souvisí s psychickou formou násilí, spočívá v izolaci oběti od ostatních lidí, přátel, širší rodiny. Některé z těchto forem jsou zachyceny v připojených v kazuistikách.

Šetření prokázalo, že domácí násilí má negativní vliv na chování a vývoj dětí. Děti přítomné domácímu násilí vykazují téměř shodné znaky s dětmi, které byly v rodině přímo objektem násilí ze strany rodičů. Největší dopad na vývoj dětí nastává v případě, kdy je domácí násilí dlouhodobé a stane se tak součástí života rodiny. Dítě přijímá násilí jako běžnou normu a přenáší si tyto zkušenosti a vzory chování do vlastní rodiny prokreační. Proto je nezbytné zabývat se problémy těchto rodin, zkvalitnit sociální práci a soustředit se na obnovení narušených funkcí rodiny a zamezit transgeneračnímu přenosu násilí. Klíčem může být také spolupráce s nestátními organizacemi, např. terénním sociálním programem, farní charitou, azylovými domy a dalšími institucemi, které poskytují sociální služby.

Tato zjištění jsou zároveň odpovědí na výzkumnou otázku a naplněním cíle práce. Nemůžeme se však spokojit jen s tímto konstatováním. Závěrečná výzkumná zjištění nás nutí přemýšlet o nápravě. Z hlediska své profese sociální pracovnice bych se přikláněla k posílení prevence dobře dostupnou osvětovou činností. Ještě stále se setkávám s klienty, kteří mají velmi povrchní vědomosti o tomto fenoménu. Je třeba, aby se s problematikou domácího násilí široce seznámili i pracovníci jiných profesí, kteří se účastní řízení, především soudci, advokáti, policisté, ale i pedagogové, kteří přicházejí do kontaktu s ohroženými dětmi a mohou dobře sledovat změny v jejich chování.

Existuje ještě dost nepřekonaných mýtů o domácím násilí, které dokážou nepříznivě ovlivnit zmiňované odborníky v jejich rozhodování, což může mít nedozírné následky pro oběť, která ztrácí naději na pomoc a zároveň si potvrzuje oprávněnost agresorových výhrůžek, „stejně ti nikdo neuvěří.“ Celý procesní mechanismus, který je nešetrný, může trauma oběti ještě prohloubit a oběť již nemá sílu boj s agresorem dokončit.

Jak prakticky využít tuto práci? Tato práce může přispět k poznání četnosti výskytu domácího násilí ve sledovaném regionu a stát se základem pro statistická sledování. Může být také určitým zdrojem informací pro ty, kteří potřebují pro svou práci či studium informace o domácím násilí, předložený materiál lze využít v kurzech nebo seminářích. Hlubší a obsáhlejší poznání této problematiky bylo významné především pro mou profesi sociální pracovnice a poskytlo mně cenné impulsy pro vlastní práci s oběťmi domácího násilí.

Seznam použité literatury

BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., PROKEŠOVÁ, H. *Problematika domácího násilí: Studijní materiál pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně právní ochrany dětí*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-86878-50-3.

ČÍRTKOVÁ, L. Rodiče, děti, domácí násilí a traumatizující následky. In *Právo a rodina*. Praha : Linde s.r.o., 2007. s. 40.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha : Karolinum, 2002.

DUNOVSKÝ, J. a kol. *Sociální pediatrie*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9

DUNOVSKÝ, J., DYTRICH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

FÍŠER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

GJURIČOVÁ, Š., KOCOURKOVÁ, J., KOUTEK, J. *Podoby násilí v rodině*. Praha : Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3.

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.

HEWSTONE, M., STROEBE, W. *Sociální psychologie*. Praha : Portál s.r.o., 2006. ISBN 80-7367-092-5.

KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouora deprivantů*. Praha : Galén, 2006. ISBN 80-7262-410-5.

MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., PROKOPOVÁ, D., TOUFAROVÁ, M. *Partnerské násilí*. Praha : Linde s.r.o., 2008. ISBN 978-80-86131-76-4.

MATOUŠEK, O. a kol.. *Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. rozš. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4

VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, J., PROKOPOVÁ, Z. *Domácí násilí nejen z pohledu práva*. Praha : ProFem o.p.s., 2008.

Elektronické zdroje:

Odbor sociálních věcí v Prachaticích [online]. 2010 [cit. 20.1.2010] Dostupné na : www.mestoPrachatice.cz/n_mu_odbory.html?Odbor ID=7

Internetové stránky Psychologie duševního zdraví [online]. 2010. [cit. 8.3. 2010]
Dostupné na:
http://www.help24.cz/index.php?page=clanky&view=obeti_domaciho_nasili

Internetové stránky Střediska empirických výzkumů (STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR) [online]. 2010. [cit. 24.3. 2010] Dostupné na:
<http://www.stem.cz/clanek/1145>

Zákony České republiky [online]. 2009. [cit. 12.10. 2009] Dostupné na: <http://zakony-online.cz/?q122=%C2%A716&s122>

Přílohy

Příloha č. 1

Mýty o domácím násilí

Mezi nejčtenější mýty o domácím násilí patří:

- **Domácí násilí není běžné, týká se malého počtu rodin.**

S domácím násilím má zkušenost v průměru 40% žen v populaci, děti jsou svědky násilí ve více jak 70%

- **Své partnerky bijí muži bez vzdělání.**

Násilné partnery nacházíme ve všech společenských vrstvách. Nelze říci, že násilné chování je výsadou „nekulturních, nevzdělaných lidí“. Výskyt domácího násilí je prakticky stejný u vysokoškoláků jako u lidí se základním vzděláním.

Čím vyšší je vzdělání agresora, tím jsou metody násilí rafinovanější důkazy obtížně registrovatelné.

- **Domácí násilí jsou často jen drobné hádky, tzv. „italská manželství“, sem tam nějaká facka. Nedochází k nějakým brutálním zraněním.**

K domácímu násilí dochází záměrně a opakovaně. Kromě psychického teroru, který výrazně poznamenává psychiku oběti je jedním z jeho nejčastějším projevů surové bití, které často končí vážným zraněním oběti s celoživotními následky.

- **Příčinou domácího násilí je především alkoholismus partnera.**

Alkohol funguje jako spouštěcí prvek, nikoli jako prvotní příčina domácího násilí. Také často slouží k ospravedlňování agresora „....střízlivý bych to nikdy neudělal...“

- **Za domácí násilí si mohou ženy samy, muže totiž provokují.**

Nejrozšířenější mýt o domácím násilí. Násilný partner tvrdí, že partnerka ho k násilí vyprovokovala, přičemž impuls k provokaci je cokoli (málo nebo hodně ohřátá večeře, jiná volba TV programu nebo to, že děti ještě nespí). Skutečná příčina násilí spočívá však ve snaze ovládat partnerku, kontrolovat svoje okolí.

Domácí násilníci vystupují agresivně výhradně ke své oběti, s níž jsou spojeni v intimním vztahu. Téměř nikdy by je nenapadlo řešit konflikty stejným způsobem např. v zaměstnání.

➤ **Ženy mají ve vztahu domácí násilí rády.**

Druhý nejčastější mýtus o domácím násilí, který je navíc podporovaný i porno průmyslem. Žádná oběť domácího násilí netouží být tlučena, ponižována a psychicky deptána.

Žádná oběť domácího násilí zatím nevypověděla, že má násilí ve vztahu ráda, naopak všechny oběti vyjadřovaly přání s násilím ve vztahu skoncovat

➤ **Ženy si vše vymýšlejí, aby získaly výhody po rozvodu např. byt.**

Řešení bytové otázky je jedním z problémů právní nápravy následků domácího násilí, kdy většinou právě oběť opouští společný byt a odchází do mnohem skromnějších poměrů. Soudní jednání o získání práva trvá dlouho a stává se, že skutečnost o domácím násilí soud velmi často nezajímá. Skryté domácí násilí vysoko převažuje nahlášené případy.

➤ **Domácí násilí nemůže být tak strašné, jinak by partnerka od násilníka rychle odešla.**

Žena neodchází od partnera násilníka především proto, že chce dětem zachovat úplnou rodinu. K partnerovi má stále citový vztah, jeho jednání omlouvá a hledá chyby u sebe. Vina za týrání je jí podsouvána ze všech stran. Mezi důvody, proč oběť od násilného partnera neodejde, patří i strach. Násilníci oběť často vyhrožují smrtí, dále i tím, že je připraví o děti, dostanou na psychiatrii. Jsou zde i ekonomické důvody. Např. když žena nesměla chodit roky do zaměstnání, případně byla na mateřské dovolené a partner jí zabavoval veškeré finance, neměla potřebné finanční prostředky k tomu, aby se mohla s dětmi osamostatnit (Voňková, Huňková, 2008).

Příloha číslo 2

Přehled dopadu domácího násilí na děti - Cleverova studie (Marvánová-Vargová, Pokorná, 2008).

Dítě ve věku 0-2 let

Jednotlivé oblasti	Vliv domácího násilí	Příznaky
Zdraví	Může dojít k narušení vývoje dítěte, pokud je matka napadána v těhotenství (potrat, nízká porodní váha, organické poškození mozku.) Pokud na matku násilník útočí, když dítě drží v náručí i fyzické poranění dítěte.	Nervozita dítěte, extrémní plačtivost, poruchy spánku a přijímání potravy, neadekvátní reakce na podněty z okolí.
Intelektuální vývoj	Depresivní rodiče nedostatečně reagují na podněty svých dětí, což může vést k opoždění ve vývoji řeči a plnění jednotlivých úkolů.	Chabý jazykový projev dítěte.
Identita	Dítě může mít problémy s identitou, když ho rodiče vřele neoslovují, nereagují na něho.	Chabý jazykový projev, nevyhledávání kontaktu.
Rodinné a sociální vztahy	Matka zažívající násilí neposkytuje dítěti adekvátní sociální vazbu, může se k dítěti chovat odtažitě, nemá kapacitu na odpovídající komunikaci s dítětem.	Chabý jazykový projev dítěte, nevyhledávání kontaktu.
Emocionální vývoj a chování	Dítě prožívá depresivně verbální a fyzické útoky mezi rodiči, cítí se ohroženo	Dítě je těžké zapojit do hry, chová se odtažitě.

Dítě ve věku 3-4 roky

Jednotlivé oblasti	Vliv domácího násilí	Příznaky
Zdraví	Matka zažívající násilí od partnera není schopna své dítě ochránit před fyzickým napadením a psychickou újmou ze svědectví domácího násilí a nemůže dítěti poskytnout pocit bezpečí.	Nedostatečná fyzická kondice, poruchy spánku, časté návštěvy lékaře.
Intelektuální vývoj	Nedostatek zájmu o okolní dění a opožděný intelektuální vývoj. Častá absence v předškolním zařízení, protože násilný partner chce skrýt své násilné chování.	Nízká orientace v okolním prostředí, problémy ve vztazích s vrstevníky.
Identita	Dítě se obviňuje za násilí, ke kterému dochází mezi rodiči, snaží se bránit rodiče – oběť.	Problémy ve vztazích s vrstevníky.
Rodinné a sociální vztahy	Pod vlivem svědectví domácího násilí se dítě cítí neustále ohroženo, téměř neustále prožívá strach. To může vést k tomu, že dítě nereaguje na násilí mezi rodiči, což může vypadat jako že je schopno se s násilím vyrovnat, ale ve skutečnosti se bojí rozvířit další násilný incident.	Agresivní nebo naopak uzavřené projevy chování, stranění se komunikace s vrstevníky.
Emocionální vývoj a chování	Děti vykazují podobné symptomy jako při posttraumatické stresové poruše-poruchy spánku, třas, noční pomočování atd. Narušení emocionálního vývoje v tomto období je velkou hrozbou zejména proto, že předškolní děti neumí a nemají možnost o násilí komunikovat	Vysoká nervozita, neschopnost soustředit se.

Dítě ve věku 5-9 let

Jednotlivé oblasti	Vliv domácího násilí	Příznaky
Zdraví	Vysoké riziko fyzického zranění, prožívání úzkosti a strachu. U dětí se mohou objevovat psychosomatické potíže, jako jsou bolesti břicha, hlavy, poruchy spánku .	Časté návštěva lékaře, noční pomočování, nervozita, odtažené chování, problémy s komunikací. Častá absence ve škole.
Identita	Děti stejného pohlaví jako oběť trpí násilím více než ty, které mají shodné pohlaví s agresorem. U obou pohlaví se pak projevuje nízké sebehodnocení a nízké sebevědomí .	Agresivní chování nebo naopak uzavření do sebe, téměř žádná komunikace s vrstevníky.
Intelektuální vývoj	Zhoršení školních výsledků.	Agresivní chování nebo naopak uzavření do sebe, téměř žádná komunikace s vrstevníky.
Rodinné a sociální vztahy	Děti cítí bezmoc a vinu nebo stud za situaci, která je v jejich rodině.	Slabá vazba na rodiče, vyhledávání pobytu v zařízeních mimo rodinu a neochota diskutovat o jejich rodinném životě.
Emocionální vývoj a chování	Děti se snaží vysvětlit si a ospravedlnit si chování rodičů. Dochází opět k diferenciaci podle pohlaví, kdy chlapci se chovají spíše agresivně, mají sklony lhát, krást a vyvolávat konflikty s vrstevníky. Dívky jsou depresivní, odtažené, uzavřené. Děti často přebírají odpovědnost za své rodiče.	Extrémní změny nálady a emocionálních reakcí během konverzace. Starší sourozenci přebírají odpovědnost za své mladší sourozence ,snaží se jim vynahradit rodiče, snaží se je ochránit.

Dítě ve věku 10-14 let

Jednotlivé oblasti	Vliv domácího násilí	Příznaky
Zdraví	Je na dětech samotných, aby se vyrovnaly s fyzickými změnami, které doprovází jejich období dospívání. Chování rodičů v nich vzbuzuje nejistotu a strach z toho, že mohou být sami fyzicky zraněni.	Děti jsou úzkostné, mají nízké sebevědomí, projevuje se u nich počínající zájem o alkohol nebo drogy.
Intelektuální vývoj	Děti mohou školu považovat za útočiště nebo ji naopak zanedbávat, protože se snaží postarat se o rodiče nebo o sourozence.	Vysoká absence, špatné školní výsledky, které neodpovídají intelektuálnímu stupni vývoji dítěte a jeho schopnostem.
Identita	Pro děti v dospívajícím věku je typické, že se zajímají o rodinné hodnoty. Atmosféra násilí vede k odmítání rodiny a k nízkému sebevědomí.	Deprese, nízké sebevědomí
Rodinné a sociální vztahy	Děti se snaží utájit, k čemu u nich v rodině dochází a proto nemají mnoho přátel. Některé se snaží z rodiny utíkat a stávají se dětmi z ulice.	Děti se vyhýbají diskusím o rodině, nenavazují příliš kamarádských vztahů s vrstevníky.
Emocionální vývoj a chování	Emocionální nestabilita u dětí v pubertálním věku vede k prožívání pocitů viny a studu. Zároveň se učí násilnému chování, které považují za normu při řešení konfliktních situací.	Neschopnost vyjádřit svou frustraci a emoce. Agresivní projevy chování, nutnost kontroly ve vzájemných vztazích s vrstevníky. Předčasný zájem o sexuální život.

Dítě ve věku 15 let a více

Jednotlivé oblasti	Vliv domácího násilí	Příznaky
Zdraví	Děti vyrůstající v atmosféře domácího násilí je ohroženo přijímáním nevhodných vzorců chování. Nerozumí tomu, jak fungují partnerské vztahy, nemá představu o sexuálním životě. To ho může přivést k tomu, že předčasně zplodí dítě nebo se může nakazit sexuálně přenosnou chorobou.	Nevhodné sexuální chování nebo nárazky vůči vrstevníkům či dospělým.
Intelektuální vývoj	Dítě nemá vhodné prostředí pro rozvoj svých schopností, nemá klidné prostředí pro školní přípravu, což může vést k jeho vyhození ze školy.	Nevhodné chování ve škole, vyloučení ze školy.
Identita	Děti vyrůstající v prostředí, kde se dospělí chovají nepředvídatelně, jsou přesvědčeny, že nemohou mít nikdy kontrolu nad tím, co se děje nebo může dít jim.	Děti mají problémy činit rozhodnutí .
Rodinné a sociální vztahy	Děti se cítí izolované od vrstevníků a širší rodiny. To může vést k tomu, že se budou ze situace pokoušet uniknout pomocí zneužíváním alkoholu nebo drog. U chlapců se začíná projevovat agresivní chování vůči dívkám během navazování prvních partnerských vztahů.	Tendence navazovat příliš brzy vážný vztah, aby se jim podařilo uniknout z nepřátelské atmosféry rodiny.
Emocionální vývoj a chování	U dětí přetrvává pocit viny za násilí mezi rodiči, objevují se deprese, mají sebepoškozující se tendence a dokonce se pokouší o sebevraždu.	Deprese, projevy sebepoškozování, omezená sociální síť a omezené sociální dovednosti.

Příloha číslo 3

Instituce zabývající domácím násilím:

(kam je možno se obrátit v případě partnerského násilí)

ROSA – INFORMAČNÍ A PORADENSKÉ CENTRUM PRO ŽENY – OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ

www.rosa-os.cz

PSYCHOSOCIÁLNÍ CENTRUM ACORUS

www.acorus.cz

Linka právní pomoci pro ženy – oběti domácího násilí (proFem)

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ

Nonstop linka DONA (pro oběti domácího násilí)

www.bkb.cz

PERSEFONA o.s.

www.persefona.cz

MAGDALENIUM

www.magdalenium.cz

SLEZSKÁ DIAKONIE – PORADNA ELPIS

www.slezskadiakonie.cz/elpis_h_aktual.html

ADRA - PYRAMIDA POMOCI A ROZVOJE

www.adra.cz

INTERVENČNÍ CENTRA

(v jednotlivých krajích ČR)

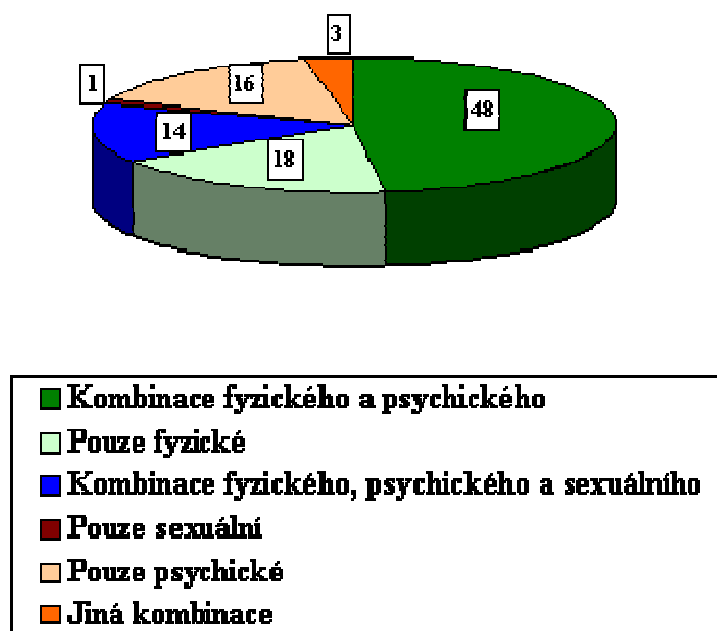
www.mpsv.cz

(Marvánová-Vargová, Prokopová 2008)

Příloha č. 4

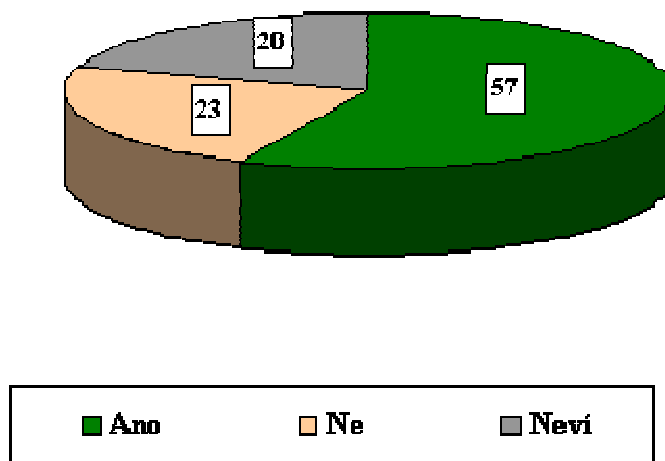
Výběr některých výsledků reprezentativního výzkumu v ČR v červnu 2006
pro Občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s.

Formy domácího násilí mezi partnery */

**/ podsoubor respondentů ochotných o svých zkušenostech vypovídat, N = 770*

Projevy partnerského násilí přímo před dětmi **/

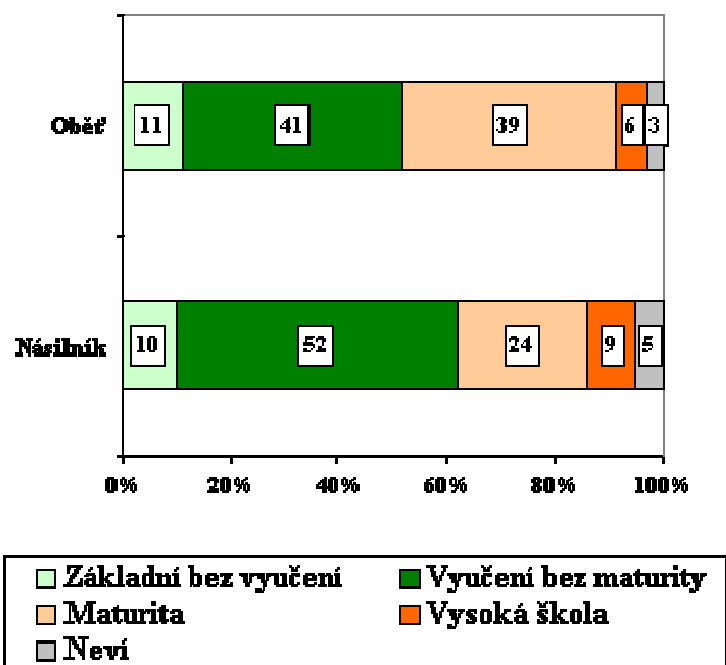

***/ podsoubor respondentů ochotných o svých zkušenostech vypovídat, N = 702*

Domácí násilí mezi partnery se vyskytuje ve všech typech rodin

Podle výpovědí lidí, kteří znají případy domácího násilí, se násilí mezi partnery často odehrává i mezi vzdělanými osobami (45 % obětí a třetina agresorů má minimálně středoškolské vzdělání) a v rodinách průměrně až nadprůměrně materiálně zajištěných (71 %).

Vzdělání obětí násilí a vzdělání násilníka */

*/ podsoubor respondentů ochotných o svých zkušenostech vypovídat, N = 572

Příloha číslo 5

DOTAZNÍK FUNKČNOSTI RODINY

Hodnotí se rodina, ve které právě dítě žije. Údaje se týkají buď rodičů, nebo jednoho z nich, pokud žije osaměle, dále toho z nich, který žije s dítětem a s novým partnerem, pěstounů, prarodičů, popřípadě dalších osob, které o dítě pečují a žijí s ním. Nepřítomný rodič, pokud je toho zapotřebí, se hodnotí dalším samostatným dotazníkem.

Základní údaje o dítěti:

Jméno dítěte:

Datum narození:

Věk:

Bydliště:

Kolektivní zařízení: (MŠ, ZŠ atd.)

Třída:

Základní údaje o rodičích či pečovateli:

Jméno matky:

Jméno otce:

(pěstounky)

(pěstouna)

Datum narození:

Datum narození:

Rodinný stav:

Rodinný stav:

Zaměstnání:

Zaměstnání:

Čistý příjem:

Čistý příjem:

Výsledek šetření

Typ rodiny:

a	b	c	d	e	f	g	h	

Součet a-h:

0 – 3 = 0

4 – 10 = 1

11 – 17 = 2

18 – 24 = 3

25 a výše = 4

	složení
	stabilita
	soc.ekonom.sit.
	osobnost rodičů
	sourozenci
	osobnost dítěte
	zájem o dítě
	péče o dítě
	celkem

Funkční 0 – 4

Problémová 5 – 9

Dysfunkční 10 – 15

Afunkční 16 a více

Zařazení funkčnosti rodiny:

Datum šetření:

Šetřil:

1. SLOŽENÍ RODINY

Rodina úplná - oba vlastní rodiče žijí v manželství se sledovaným dítětem nebo dalšími dětmi vlastními či nevlastními	0
Rodina neúplná - jeden vlastní rodič žije osaměle se sledovaným dítětem nebo dalšími dětmi vlastními či nevlastními	1
Rodina a) doplněná - vlastní rodič, jemuž je svěřeno dítě do péče, žije v novém manželství s jiným partnerem nebo b) náhradní - adoptivní rodiče (rodič), pěstouni (pěstoun) žije se sledovaným dítětem nebo c) družská - oba vlastní rodiče nebo jeden z nich žijí se sledovaným dítětem bez uzavření manželství	2

2. STABILITA RODINY

Pevná - vztahy mezi jednotlivými členy rodiny jsou pevné, trvalé, vyvážené	0
Narušená - závažnější problémy či poruchy ve vztahu mezi rodiči, které ale nenarušují soudržnost rodiny a nedotýkají se přímo života dětí	1
Rozvrácená - závažné poruchy ve vztazích mezi rodiči, které vedou k rozvratu až rozpadu manželství a zasahují přímo do života dětí	2

Pozn.: V neúplné rodině se hodnotí vztah mezi osamělým rodičem a dítětem nebo dětmi.

3. SOCIÁLNĚ EKONOMICKÁ SITUACE

Sociálně ekonomická situace je součtem bodů následujících ukazatelů			
a-h			
Pozn.: v neúplné rodině se nehodnotí nepřítomný rodič, ale přítomný se hodnotí dvojnásobným počtem bodů.			
a) věk rodičů (pečujících osob) při narození dítěte			
průměrný	20 – 35	žena 0	muž 0
nízký	18 – 19	1	1
vysoký	36 – 50		
velmi nízký	pod 18	2	2
velmi vysoký	nad 50		
b) vzdělání			
		0	0
vysokoškolské		1	1
středoškolské		2	2
učební obor, nižší odb.		3	3
základní		4	4
nedokončené základní, zvláštní		5	5
bez vzdělání			
c) zaměstnání			
		matka	otec
kvalifikované (matka v dom.)		0	0
nekvalifikované (např. pom. síla)		1	1
bez zaměstnání – fluktuant		2	2
d) rodinný stav			
rodiče jsou manželé a žijí se sledovaným dítětem v prvním manželství		0	
rodiče jsou manželé, jeden z nich byl 1x ženat (vdaná)		1	
rodiče jsou manželé, oba již byli v jednom manželství (rozv., ovd.)			
svobodný rodič, žije bez partnera			
rodiče nejsou manželé, oba jsou svobodní, žijí spolu		2	

--	--

--	--

--	--

rodiče jsou manželé, aspoň jeden z nich prošel již 2x manželstvím	3	☐
rodiče jsou manželé, nežijí spolu		
rodiče jsou manželé, aspoň jeden z nich byl více než 3x ženat		
jeden či oba rodiče jsou v manželství s jiným partnerem, žijí však spolu	4	
e) příjem (čistý na hlavu)		
vyšší než 30001	0	
30000 20001	1	
20000 15001	2	☐
15000 10001	3	
10000 7996	4	
7995 nižší	5	
f) bytová kategorie		
I. kategorie	0	
II. kategorie	1	
III. kategorie	2	☐
IV. kategorie	3	
Bez bytu, ubytovna, podnájem	4	
g) charakter bydlení		
1 osoba nebo méně na obýv. místnost	0	
1- 2 osoby na obýv. místnost	1	
1- 2 osoby při soužití 2 generací na obýv. místnost	2	☐
Více než 2 osoby na obýv. místnost	3	
Více než 2 osoby při soužití dvou generací na obýv. místnost.	4	
h) vybavení bytu a jeho udržování		
velmi dobré	0	
dobré	1	☐
nadprůměrné	2	
nedostatečné	3	
3. Konečné zhodnocení soc. ekonom. situace		
velmi dobrá	0 – 3	0
dobrá	4 – 10	1
uspokojivá-dostatečná	11 – 17	2
špatná	18 – 24	3
velmi špatná	25 a výše	4

4. OSOBNOST RODIČŮ (osob, které o dítě pečují)

Hodnocení postihuje komplexně tělesný a psychický stav rodičů dítěte se zřetelem k jejich společenské adaptaci. Pozn.: v neúplné rodině se nehodnotí nepřítomný rodič, ale přítomný rodič se hodnotí dvojnásobným počtem bodů		
Vyrovnaná – bez problémů – dobrá společenská adaptace	matka 0	otec 0
Nevyrovnaná – s problémy – závažnější odchylky v tělesném stavu, např. chron. onemocnění, lehčí efektivita závažnější odchylky v psych. stavu, např. lehčí oligofrenie, neurózy, narušená společenská adaptace, podezření na závislost na alkohol, absence, přestupky – jaká odchylka:	1	1
Patologická Těžké odchylky v tělesném stavu, např. vážné onemocnění, invalidita, bezmocnost, těžké odchylky v psych. stavu, např. závažné onemocnění psychiatr., závažné poruchy společ. Adaptace, alkoholismus, trestná činnost, příživnictví Jaká odchylka:	2	2

--	--

5. SOUROZENCI, JEJICH OSOBNOST, STAV A VÝVOJ

V rodině se vyskytuje aspoň jeden sourozenec sledovaného dítěte a není problematický tělesně, duševně ani společenský	0
Dítě jako jedináček V rodině se vyskytuje aspoň jeden sourozenec problematický (chron. nemocný tělesně nebo duševně nebo s narušenou společenskou adaptací) – jaká odchylka:	1
V rodině se vyskytuje několik problematických sourozenců nebo 1 těžce postižený – sourozenec umístěný mimo rodinu (dětský domov, osvojení, pěstounská péče, ústav soc. péče) jaká odchylka:	2

--

6. STAV, VÝVOJ ŠETŘENÉHO DÍTĚTE A JEHO OSOBNOST

tělesný a duševní stav dobrý, bez postižení vývoj odpovídá normě	0
stav a vývoj vážněji narušen, např. lehčí vrozené vývojové vady, chron. onemocnění, opožděný vývoj, poruchy adaptace jaká odchylka:	1
stav a vývoj těžce narušen, např. závažné vrozené vývoj. vady, těžké chronické onemocnění, závažné psychiatr. poruchy, bez společenské adaptace jaká odchylka:	2

☐

7. ZÁJEM O DÍTĚ

	matka		otec	
zájem opravdový až uspokojivý, který zakládá dobrý vztah rodičů k dětem	0		0	
formální zájem – tj. takový, který nemá skutečný obsah, navenek simulovaný jako opravdový nebo nadměrný zájem tj. takový, do něhož rodič promítá své neadekvátní postoje a problémy na úkor dítěte, či neodpovídající jeho potřebám	1	a	1	a
	b		b	
	c		c	
nedostatečný zájem či nezáměr, kdy dítě je rodičům zcela lhostejné, nebo nenávistný vztah rodičů k dítěti, kdy rodič přistupuje k dítěti s odporem, dítě je předmětem jeho nepřátelských postojů	2	a	2	a
	b		b	
	c		c	

--	--

Pozn.: 1. v neúplné rodině se nehodnotí nepřítomný rodič, ale přítomný se hodnotí dvojnásobným počtem bodů
2. a – nemůže mít zájem
b – neumí mít zájem
c – nechce mít zájem

8. PÉČE O DÍTĚ

Velmi dobrá až dobrá – taková, která zabezpečuje náležitě všechny nebo hlavní potřeby dítěte	0	
uspokojivá – péče o dítě vykazuje drobné chyby, které však ještě vývoj dítěte nenarušují	1	a b c
dostatečná – v péči o dítě se objevují podstatnější závady, nikoliv ještě trvalého rázu, avšak již zjevně ohrožující vývoj dítěte	2	a b c
špatná – péče o dítě je spojená se závažnými závadami převážně trvalého charakteru, zjevně již poškozující vývoj dítěte	3	a b c
velmi špatná, nedostatečná, traumatizující – v péči o dítě je řada trvalých hrubých chyb, nedostatků až záměrných činů dítě poškozujících a znemožňujících aspoň uspokojivý vývoj	4	a b c

Pozn.: a – nemůže pečovat
b – neumí pečovat
c – nechce pečovat